

Kristina Kadžiulytė-Klimienė

LIETUVIŲ KALBOTYROS MOKSLAS IR STUDIJOS VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETE 1922–1940 m.¹

Įvadas. Šioje apybraižoje nagrinėjamas beveik dviejų dešimtmečių laikotarpis ir lietuvių kalbotyros mokslo ir studijų padėtis nuo universiteto įkūrimo 1922 m. iki Humanitarinių mokslų fakulteto iškėlimo į Vilnių 1940 m. Pateikiama surinkta ir susisteminta informacija apie universitete dirbusius dėstytojus ir jų indėlį į lietuvių kalbotyrą, trumpai apžvelgta to meto kultūros ir politikos padėtis prieš universiteto įkūrimą.

Tiriamoji medžiaga – 1922–1940 m. periodiniai ir neperiodiniai leidiniai, taip pat kiti tiesioginiai ir netiesioginiai šaltiniai, liudijantys apie tarpukario Vytauto Didžiojo universitetą. Rasta medžiaga susisteminta ir apibendrinta, pateikta statistinė tarpukario universiteto informacija.

Kultūrinė ir politinė to meto situacija. XX a. pradžioje Rusijos valdžiai buvo aktualu sumažinti lenkų įtaką Lietuvoje, todėl ji leido steigti universitetą Kaune, tuometiniame Kauno gubernijos centre (Aleksandravičius et al. 2002: 40). Iki XX a. pradžios universiteto Kaune nebuvo, o nuo 1832 m. iki 1919 m. universiteto nebuvo ir Vilniuje. Lenkijai aneksavus Vilniaus kraštą, 1919–1939 m. čia veikė lenkiškas Stepono Batoro universitetas.

Dėl aukštosios mokyklos vietos nemažai diskutuota: kai kurie rusų valdininkai manė, kad Rusija bus nepajėgi atsispirti lenkų įtakai Vilniuje, todėl teigė, kad čia steigti aukštąją mokyklą netikslinga. Kitų nuomone, steigiant šią instituciją, reikia vadovautis kitokia taktika: laikraščiuose „Novoje vremia“, „Russkije vedomosti“ pasirodžiusių straipsnių autoriai tiesiai pasisakė už rusiškojo universiteto steigimą. Eduardo Volterio nuomone, steigiant aukštąją mokyklą, reikėjo atsižvelgti ir į lietuvių poreikius (Aleksandravičius et al. 2002: 56), todėl universitete turėjo būti dėstoma lietuvių kalba – ir ne tik kaip akademinų studijų dalykas. Todėl Volteris siūlė steigti aukštąją mokyklą Kaune.

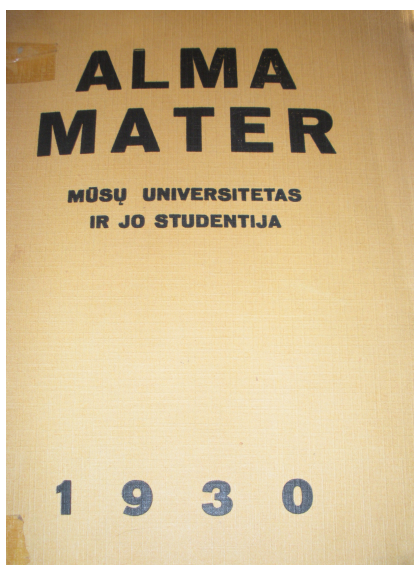
¹ Parengta pagal bakalauro baigiamąjį darbą, kurį autorė apgynė 2010 m. Vytauto Didžiojo universitete (Kadžiulytė 2010). Darbui vadovavo prof. dr. (HP) Danguolė Mikulėnienė.

Pagrindinis naujos aukštosios mokyklos uždavinys turėjo būti valstybei svarbių humanitarinių mokslų plėtra: Antano Smetonos žodžiais tariant, „universitetas pirmiausia turėjo ugdyti tautos dvasią – lietuvių kalbą, istoriją bei kultūrą, kurios galėjo būti plėtojamoms tik gimtajame krašte“ (Aleksandravičius et al. 2002: 75).

Aukštieji kursai ir jų tąsa. Vytauto Didžiojo universitetas buvo Aukštųjų kursų tąsa. 1919 m. gruodžio 27 d. Švietimo ministras patvirtino kursų įstatus (Lietuvos universitetas 1923). Juose turėjo būti šeši skyriai: Humanitarinių mokslų, Teisių, Gamtos, Fizikos-matematikos, Medicinos ir Technikos. 1920 m. sausio 27 d. Aukštieji kursai buvo atidaryti Kaune. Humanitarinių mokslų skyriui vadovavo Eduardas Volteris, kuris, beje, prisidėjo rengiant Aukštųjų kursų statuto projektą (Lietuvos universitetas 1923).

1922 m. vasario 16 dieną atidarytas Lietuvos universitetas. Įsteigtojo universiteto statutą priėmė Steigiamasis Seimas. Nuspręsta, kad universitetas turi skirtis nuo vilniško, todėl sudaryti tokie šeši fakultetai: 1) Teologijos-filosofijos su 4 skyriais ir 22 katedromis, 2) Humanitarinių mokslų – 18 katedrų, 3) Teisių – 15 katedrų, 4) Matematikos-gamtos – 22 katedromis, 5) Medicinos ir 6) Technikos fakultetai (VDU Kaune 1932: 10). Detalesnių duomenų apie katedras nerasta. Kaip matyti, fakultetai išliko tokie patys, kokie buvo Aukštųjų kursų skyriai.

Universiteto įkūrimas buvo labai svarbus lietuvių visuomenei ir kultūrai. Mokslo įstaiga sparčiai augo ir plėtėsi: 1922 metais universitete dirbo 45 profesoriai, 23 docentai, 4 privatdocentai ir 35 jaunesniojo mokomojo personalo nariai. Iš viso 107 darbuotojai. 1929 metų rudens semestre buvo jau 321 darbuotojas (AM 1930: 15). Taigi galima daryti išvadą, kad universitetas darė didelį poveikį to meto visuomenei, nes dėstytojų skaičius per septynerius metus išaugo tris kartus.

1 p a v e i k s l a s. **Leidinys ALMA MATER – universiteto ir studentų gyvenimo apžvalga**

Greitai augo ne tik darbuotojų skaičius, bet ir paskaitų klausytojų būrys – 1922 m. pavasario semestre buvo 481 klausytojas, rudens jau 1168, o 1929 m. rudens semestre net 3977 studentai (AM 1930: 15). Mėnraštyje „Lietuvos mokykla“ paskelbta, kad pirmaisiais universiteto

gyvavimo metais per pavasario semestrą mokėsi 494 studentai ir laisvieji klausytojai, o rudenį jų skaičius viršijo 1000 (LM Pirmieji metai 1923: 71).

Studentų, kaip ir jų dėstytojų, skaičius patrigubėjo. Taigi dėstytojų poreikis didėjo augant studentų skaičiui. Galima teigti, kad to meto universitetas turėjo pakankamai lėšų, nes buvo kuriamos naujos darbo vietos.

Dauguma paskaitų buvo skaitomos lietuvių kalba. Universitete dirbo ir iš užsienio kvieisti dėstytojai. Jie paskaitas skaitė nelietuviškai ir turėjo specialius išimties tvarka suteiktus leidimus (LM Pirmieji metai 1923: 69). Per pirmuosius universiteto darbo metus tokie leidimai buvo išduoti 9 profesoriams: 7 iš jų paskaitas skaitė rusų kalba, kiti – vokiečių (LM Pirmieji metai 1923: 70). Nebėra išlikę duomenų, pagal kuriuos būtų galima išsiaiškinti, kam tokie leidimai buvo išduoti.

Pirmieji Humanitarinių mokslų fakulteto žingsniai. Humanitarinių mokslų fakultetas, kurio dekanas buvo prof. Mykolas Biržiška², ir Teisių fakultetas (dekanas prof. Petras Leonas³) atsirado vietoj Vilniaus universiteto Socialinių mokslų fakulteto, kuris įsteigtas 1922 metų vasario 16 dieną. Tuometinį šio fakulteto branduolį sudarė Augustinas Voldemaras⁴, Kazimieras Būga, Jonas Jablonskis, Augustinas Janulaitis⁵, Jonas Yčas⁶, Eduardas Volteris. Vėliau, 1922 metų birželio 22 dieną, patvirtintame Lietuvos universiteto statute numatyta steigti Humanitarinių mokslų fakultetą ir jo komandą formuoti iš naujo. Prie naujai suburtos grupės prisijungė M. Biržiška, Vincas Krėvė-Mickevičius⁷, taip pat liko senieji Socialinių mokslų fakulteto branduolio atstovai: Būga, Jablonskis ir Yčas (VDU Kaune 1932: 19).

Universiteto statusas Humanitarinių mokslų fakultete skyrių nenumatė, bet fakulteto taryba 1922 m. birželio 19 dieną fakultete įsteigė keturis skyrius: kalbotyros, literatūros, istorijos ir filosofijos. Klausytojai turėjo teisę užsirašyti tik į vieną skyrių.

---

² Mykolas Biržiška (1882–1962) lietuvių literatūros ir kultūros istorikas, Vasario 16-osios Akto signataras. 1922–1939 m. VDU profesorius, 1926–1927 m. – rektorius (LKE 2008: 86).

³ Petras Leonas (1864–1938) lietuvių teisininkas, politikas, valstybės ir visuomenės veikėjas. Buvo vienas Lietuvos moterų I suvažiavimo iniciatorių (1907), taip pat buvo išitraukęs į politikos ir kultūros judėjimą (VLE 2008: 10).

⁴ Augustinas Voldemaras (1883–1942) lietuvių politikas, 1918 m. vadovavo Ministrų kabinetui, III Seimo narys. 1920 m. dėstė Aukštuosiuose kursuose, 1922–1926 m. Lietuvos universiteto profesorius. Rašė originalių kūrinių, vertė grožinę literatūrą (Seimo nariai, http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4165&p_d=3077&p_k=1 žiūrėta 2009-05-01).

⁵ Augustinas Janulaitis (1878–1950) teisininkas, istorikas. 1897–1917 m. spaudoje aktyviai priešinosi rusinimui, lenkinimui, žmonių išnaudojimui, spaudos draudimui ir cenzūrai (VLE 2005: 527).

⁶ Jonas Yčas (1880–1941) žymus istorikas ir pedagogas, pirmasis nepriklausomos Lietuvos švietimo ministras, lietuvių nacionalinės istoriografijos pradininkas, Lietuvos universiteto profesorius, dėjęs pagrindus profesionalių Lietuvos istorikų rengimui ir išugdęs jų pirmąją kartą (Aničas 2002).

⁷ Vincas Krėvė-Mickevičius (1882–1954) įvairių žanrų kūrėjas, derinęs realistinį konkretumą ir romantinį pakylėtumą, jungęs savo tautos ir Rytų išmintį, istorinių veikalų kūrėjas, Biblijos interpretatorius, literatūrinio folklorizmo pradininkas, plačios stilistinės amplitudės rašytojas. 1925–1937 m. Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas. Redagavo fakulteto mokslinius leidinius bei literatūrinius žurnalus (LKLA, http://anthology.lms.lt/texts/33/autor_1.html žiūrėta 2009-05-16).

1924 m. birželio 11 dieną keturi minėti Humanitarinių mokslų fakulteto skyriai buvo sujungti į tris – pedagogikos-filosofijos, filologijos ir istorijos. Humanitarinių mokslų fakulteto filologijos skyrius turėjo septynias katedras (AM 1930: 18): lyginamosios kalbotyros, lietuvių kalbos ir literatūros, klasikinės filologijos, slavų kalbų ir literatūrų, germanų kalbų ir literatūrų, romanų kalbų ir literatūrų, semitologijos.

Humanitarinių mokslų fakulteto leidiniai. Humanitarinių mokslų fakultete leista daug periodinių leidinių, tačiau kai kuriuose iš jų vietos kalbotyros darbams nebuvo (žr. 1 lent.).

1 l e n t e l ė. Humanitarinių mokslų fakulteto leidiniai

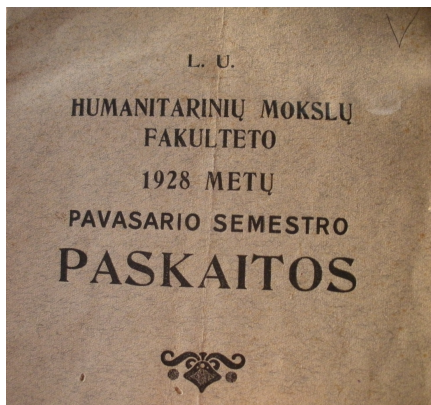
Leidiny	Redaktorius	Metai	Pobūdis
„Tauta ir žodis“	V. Krėvė-Mickevičius	1923–1931	istorija, kalbotyra, literatūra
„Humanitarinių mokslų fakulteto raštai“	V. Krėvė-Mickevičius	1925–1939	istorija, kalbotyra, literatūra
„Mūsų tautosaka“	V. Krėvė-Mickevičius	1930–1935	etnologija
„Eranus“	J. Tamošaitis	1930–1938	filosofija, psichologija, istorija, etika
„Archivum Philologicum“	P. Skardžius	1930–1939	kalbotyra
„Darbai ir dienos“	V. Krėvė-Mickevičius	1930–1940	literatūra, istorija

„Humanitarinių mokslų fakulteto raštai“ buvo leidžiami atskirais tomiais. Viename iš jų išspausdinta Skardžiaus monografija „Daušos akcentologija“ (Skardžius 1935).

Humanitarinių mokslų fakulteto statistiniai duomenys. Į Humanitarinių mokslų fakultetą buvo priimami jaunuoliai, baigę gimnazijas ar kitas aukštesniojo mokslo įstaigas, kur mokyta ir lotynų kalbos. Kas neturėjo brandos atestate lotynų kalbos pažymio, buvo priimamas su sąlyga, kad per metus išlaikys lotynų kalbos egzaminą (Lietuvos universitetas 1923: 3). Iš visų stojančiųjų į universitetą buvo reikalaujama mokėti lietuvių kalbą (Lietuvos universitetas 1923: 2). Stojantieji, baigę ne lietuviškas mokyklas, turėjo laikyti egzaminus. Šiuo tikslu universitete buvo sukurta lietuvių kalbos komisija. Kitų šalių studentams buvo taikomos nuolaidos, jie neprivalėjo puikiai šnekėti, bet turėjo suprasti raštą, bent kiek mokėti šnekamąją kalbą.

Iš pradžių humanitariniai mokslai nebuvo labai populiarūs. Humanitarinių mokslų fakultete 1922 m. rudens semestre studijavo 72 studentai ir 25 laisvieji klausytojai (LM Pirmieji metai 1923: 70). Šio fakulteto studentai sudarė tik 8 % iš visų universiteto studentų.

Nuo 1922 iki 1930 m. vasario 16 dienos universitetą baigė ir diplomus gavo 42 HMF klausytojai. 1922 m. šiame fakultete mokėsi apie 8 % visų studentų, o 1931 m. jau apie 21 % (VDU Kaune 1932: 32). Humanitariniai mokslai vis labiau populiarėjo ir vis daugiau stojančiųjų norėjo tapti būtent humanitarinės srities specialistais. Kiekvieną semestrą universitete buvo išleidžiamas paskaitų apžvalgos leidinys, kuriame buvo detalios išdėstoma informacija apie visuose fakultetuose dėstomus dalykus, nurodomos dėstytojų pavardės ir net pateikiami kontaktiniai duomenys, kad studentai galėtų susisiekti su jais ne tik darbo metu.

2 p a v e i k s l a s. **Vienas iš paskaitų apžvalgos leidinių**

Praėjus dešimčiai metų po universiteto įkūrimo, 1930 m., Humanitarinių mokslų fakultete studijavo jau 692 studentai, iš jų 62 buvo laisvieji skaitytojai (Lasinskas 2004: 27). 1939 m. studentų skaičius sumažėjo – su laisvaisiais klausytojais mokėsi 465 studentai, iš kurių maždaug penktadalis studijavo lituanistiką. Populiarsnė sritis buvo prancūzų kalba ir literatūra. Čia studijavo 123 studentai (Didžbalis 1939: 4).

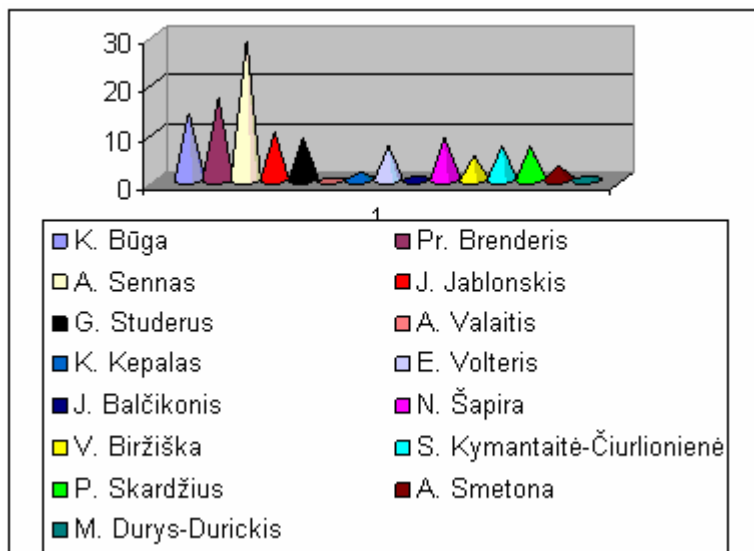
Surasta išsamių statistinių duomenų ir studentų lyties atžvilgiu: 1939 metais lituanistiką studijavo 54 vyrai ir 39 moterys, o prancūzų kalbą – 97 moterys ir tik 26 vyrai. Taigi lituanistikos studijas pasirinko beveik trečdalis Humanitarinių mokslų fakulteto studentų vyrų (Didžbalis 1939: 4).

Kalbotyros studijos. Įkūrus universitetą, pirmus du semestrus dėstyta nedaug kalbotyros dalykų. Humanitarinių mokslų fakultete tuo metu dirbo vos du kalbininkai: Kazimieras Būga ir Jonas Jablonskis. Būga dėstė lietuvių kalbos fonetiką, morfologiją ir kalbotyros įvadą, o Jablonskis – bendrąjį lietuvių kalbos kursą. Didžiausią darbo krūvį iki pat mirties turėjo profesorius Būga.

1922–1924 m. K. Būga skaitė skaitė daugumą dalykų: kalbotyros įvadą, lietuvių kalbos morfologiją, lyginamosios gramatikos elementus, lietuvių kalbos šnektas, dialektologiją, akcentologiją, fonetiką, lyginamąją indoeuropiečių gramatiką, prūsų ir išmirusių aisčių kalbas, šnektų tyrimo techniką ir vedė dialektologijos, lyginamosios kalbotyros seminarus (VDU Kaune 1932: 30).

Kaip jau minėta, studentų skaičius sparčiai augo, tarp jų buvo tokių, kurie gerai nemokėjo lietuvių kalbos pagrindų, todėl Jablonskiui tapo sunku dėstyti lietuvių kalbą visiems studentams. 1923 m. universitete įvesta nauja disciplina – elementarusis lietuvių kalbos kursas, skirtas ne Humanitarinių mokslų fakulteto studentams (VDU Kaune 1932: 42).

Po didžiausią krūvį turėjusio Būgos mirties (1924), pedagoginio darbo našta užgriuvo Senną, Brenderį ir Jablonskį. 1 paveiksle pateikta daugelis kūrimosi laikotarpiu kalbotyros dalykus skaičių dėstytojai. Diagrama parengta remiantis paskaitų apžvalgomis.

3 p a v e i k s l a s. Paskaitų krūvio pasiskirstymas nuo 1922 m. pavasario semestro iki 1930 m. pavasario semestro

1922 m. Kalbotyros skyriuje dėstyti 7 privalomieji dalykai (lietuvių kalbos fonetika, morfologija, sintaksė, dialektologija, lyginamoji indoeuropiečių kalbų gramatika, bendroji lietuvių kalba ir aistiškųjų kalbų lyginamoji gramatika), kurių kiekvienas sudarė 36 akademinį valandų kursą, 12 papildomų dalykų (kalbotyros įvadas, senoji bulgarų kalba, lotynų, graikų kalbos ir jų autoriai, Lietuvos istorija, lietuvių literatūros istorija, logika, psichologija, pedagogikos istorija, rusų, lenkų kalbos ir aistiškųjų tautų istorija), iš kurių susidarė 55 akademinį valandų kursas ir 8 rekomenduojami, bet neprivalomi dalykai (sanskrito, latvių, gotų, senosios prūsų kalbos, graikų, lotynų literatūros, visuotinė istorija ir filosofijos įvadas) (LU – HMF 1922: 9).

Susipažįstant su 1922 m. „Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto regulaminu ir mokslo planu“ ir 1922 m. „Paskaitų apžvalgos“ duomenimis, pastebėta, kad mokslo plane nenurodytos daugelio dėstytojų pavardės. Taigi galima manyti, kad šis dokumentas rengtas skubant ar tiksliai nežinant, kurie dėstytojai bus pakviesti. Iš nurodytų pavardžių matyti, kad daugiausiai dėstė Humanitarinių mokslų fakulteto įkūrimo iniciatoriai.

Lietuvių kalbotyra kaip mokslas VDU kūrimosi laikotarpiu. Kalbotyros mokslo pradžia susijusi su prof. Kazimieru Būga, kuris, 1920 m. grįžęs į Lietuvą ir apsigyvenęs Kaune, rūpinosi Lietuvos universiteto kūrimu: prisidėjo sudarant statutą, telkė kitus karo išblaškytus profesorius. Kadangi Būga žodyno reikalais važinėjo į Karaliaučių, Leipcigą, kitus Vokietijos miestus, tai turėjo galimybę į universitetą kviešti dirbti užsienio kalbininkus (Būga 1958: 65). Vytauto Didžiojo universitete jis dėstė beveik visus su lietuvių kalba susijusius dalykus, nes Lietuvoje nebuvo kvalifikuotų kalbos specialistų, organizavo „Lietuvių kalbos žodyno“ leidimą.

Kūrimosi laikotarpiu universitete leistas „Tauta ir žodis“, publikuotas didelės apimties knygomis. Jų parengta septynios (dviejų pirmųjų sudarytojas buvo Būga). Tai bene didžiausias ir itin svarbus kalbotyros raidai leidinys: jame randame straipsnių ir studijų iš daugelio kalbotyros

sričių, recenzijų, parašytų žymiausių to meto užsienio kalbininkų, tokių kaip Alfredas Sennas, Franzas Brenderis, Franzas Spechtas, Jurgis Gerulis (Čepinskis 1993: 56). Tačiau svarbiausia buvo galimybė spausdinti savo straipsnius lietuvių mokslininkams. To meto kalbininkai rašė įvairiomis temomis: apie dialektologiją (A. Sennas, K. Būga, A. Salys), etimologiją (F. Brenderis), fonetiką (F. Spechtas), kalbos istoriją (V. Biržiška, M. Biržiška, P. Galaunė, V. Dambrauskas, J. Gerulis, K. Būga), leksiką (P. Skardžius), morfologiją (F. Brenderis), onomastiką (K. Būga), sintaksę (A. Sennas, E. Fraenkeli). Recenzijas rašė M. Niedermannas ir A. Sennas.

Šiame leidinyje daugiausia dėmesio skirta kalbos istorijos sričiai. Daugiausia straipsnių ta tema skelbė Būga, bet reiškėsi ir kiti kalbininkai. Franzas Spechtas pateikė straipsnį, kuriame analizavo nosinius balsius Daukšos raštuose (Specht 1926: 85). Vaclovas Biržiška paskelbė nežinomus senuosius lietuviškus tekstus (Biržiška 1931: 253), surinko duomenų apie lietuviškos spaudos draudimą ir paskelbė Martyno Jankaus archyvo duomenis (Biržiška 1930: 411).

Prie straipsnių apie kalbos istoriją galima priskirti ir XVI–XX amžių ekslibriso tyrimus, (Galaunė 1926: 607), publikacijas apie įvairias istorines asmenybes, pavyzdžiui, Jokūbą Daukšą, Vincą Pietarių, kunigaikštį Kęstutį (Biržiška 1926: 283; Dambrauskas 1926: 241; Gerulis 1924: 27). Šiuose straipsniuose pateikti dokumentų pavyzdžiai buvo puikus kalbinės informacijos šaltinis

„Tautoje ir žodyje“ randama tarpdalykiškumo užuomazgų. Pavyzdžiui, Eduardas Volteris (1924: 156) bandė įrodyti kalbotyros ir archeologijos sąsajas, nes remiantis archeologiniais duomenimis galima tiksliau datuoti kalbos faktus. Tolesniems kalbotyros tyrimams taip pat svarbūs kai kurie istoriniai duomenys.

Antrąją vietą „Tautoje ir žodyje“ pagal straipsnių gausą galima skirti dialektologijos ir sintaksės darbams. Kalbos istorijos specialistas Būga domėjosi ne tik istorija, bet ir dialektologija. Jis analizavo Seinų parapijos dzūkų mįslės (1923: 313). Šveicarų kalbininkas Sennas sekė Būgos pavyzdžiu ir aprašė žemaičių dzūkus (1926: 100). Vėliau dialektologijos tyrimai buvo aktualūs ir kitam kalbininkui Antanui Saliui, kuris šiam leidiniui pateikė išsamų straipsnį taip pat apie žemaičių tarmes (1930: 173).

Būga buvo bene produktyviausias to meto kalbininkas. Tokią išvadą galima daryti, suskaičiavus jo straipsnius „Tautoje ir žodyje“ – pirmuose dviejuose numeriuose jis paskelbė net 37 straipsnius. Kalbininkas domėjosi ne tik kalbos istorija, dialektologija, bet ir onomastika: paskelbė išsamų straipsnį apie lietuvių upėvardžius (1923: 144).

Leidinyje publikuoti ir užsieniečių darbai. Ernstas Fraenkeli daugiausia tyrė sintaksę (1926: 122; 1928: 1), todėl vienas pirmųjų aprašė teorinius sintaksės pagrindus. Kitas užsienio kalbininkas – Sennas – analizavo žodžių tvarką sakinyje (1925: 494). Tuo pačiu metu buvo atliekami sinchroniniai dialektologijos ir sintaksės tyrimai. Sinchroninį kalbos tyrimo požiūrį skatino praktiniai poreikiai, susiję su varijuojančių kalbos normų vertinimu.

Kazimieras Būga. Vos tik mokslo įstaiga atvėrė duris, jis iškart pradėjo dirbti ir už nuopelnus mokslui gavo Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktaro laipsnį. Tai buvo aukščiausias universiteto teiktas mokslinis laipsnis. Yra išlikę duomenų, kad Būga dėstė net 10 dalykų: lietuvių kalbos fonetikos, morfologijos, akcentologijos, dialektologijos, lyginamosios europiečių kalbų gramatikos, baltų kalbų lyginamosios gramatikos, kalbotyros įvado, latvių kalbos, prūsų ir išmirusių baltų kalbų ir tarmių tyrinėjimo technikos (VDU Kaune 1932: 31). Studentai gerbė ir mylėjo šį profesorių, nes jis leisdavosi su jais į gyvas diskusijas, pokalbius. Universitete dėstyti tuo metu buvo sunku, nes nebuvo pakankamai mokslinės literatūros, o vadovėlių, skirtų lietuvių kalbai, nebuvo visiškai. Taigi Būga ėmėsi juos rengti. Pasak Zigmo Zinkevičiaus (1979: 110), profesorius rengė ir spaudai atiduoti ketino septynis universitetinius vadovėlius: lietuvių kalbos fonetikos, morfologijos, akcentologijos, dialektologijos, lietuvių kalbos istorijos, baltų kalbų lyginamosios gramatikos ir kalbotyros įvado.

Kaip mokslininkas, Būga buvo plačiai žinomas užsienyje. Tai rodo profesorius susirašinėjimas su užsienio kalbininkais, kurie kreipdavosi į Būgą įvairiais baltų kalbotyros klausimais. Pavyzdžiui, Būga daug padėjo Reinholdui Trautmannui⁸, leidusiam baltų–slavų žodyną (LKE 2008: 566), Jurgiui Geruliui, spausdinusiam prūsų vietovardžių studiją, Franzui Spechtui, Ernstui Sittigui⁹. Atsidėkodami už pagalbą, užsieniečiai dedikavo Būgai savo veikalus (Sabaliauskas 2000: 164).

4 p a v e i k s l a s. **Kazimieras Būga**¹⁰

---

⁸ Reinholdas Trautmannas (1883–1951) vokiečių kalbininkas. Vienas žymiausių prūsų kalbos tyrinėtojų, paskelbė nemažai straipsnių apie baltų kalbas (LKE 2008: 565).

⁹ Ernstas Sittigas (1897–1955) vokiečių kalbininkas. Tyrinėjo akcentologiją. Svarbiausias lituanistikos darbas – Mikalojaus Daukšos „Katekizmo“ ir Anoniminio 1605 m. katekizmo išleidimas. Juose interliniškai pateikiamas lenkiškas originalas ir lietuviški vertimai (LKE 2008: 495).

¹⁰ Šaltinis – <http://alkas.lt/wp-content/uploads/2010/11/kbuga.jpg>

Svarbiausią savo darbą – „Lietuvių kalbos žodyną“, Būga sudarinėjo ne tik praktiniais sumetimais, bet ir turėdamas mokslinių planų, todėl rinko visus žodžius ir tvirtino, kad mokslui vertingi jie visi: seni, nauji, plačiai ir siaurai vartojami, taip pat skoliniai. Ši pozicija nebuvo visiems priimtina: to meto spaudoje žodynas tinkamai neįvertintas, todėl po Būgos mirties spaudoje pradėta kalbėti, kad „būtent žodynas nuvarė profesorių į kapus“ (Kalnius 1934: 455).

Kalbininkas iki mirties spėjo atlikti daug mokslinių tyrimų. Jis analizavo kirčio ir priegaidžių kilmę, lietuvių kalbos tarmes, tyrinėjo toponimus, hidronimus bei plėtojo lingvistinę palentologiją¹¹, sudarė dialektologijos anketas (Zinkevičius 1979: 112). Būga, remdamasis savo kalbinėmis studijomis, darė istorines išvadas. Pavyzdžiui, ištyręs gudų vietovardžius, patvirtino Kočubinskio ir Pogodino plėtotą hipotezę, kad ten seniau turėjo gyventi lietuviai. Pagrįsdamas šią teoriją, profesorius surinko daug įrodymų ir parašė kelias studijas (Būga 1923, 1924). Būga pirmasis datavo, kada lietuviai ir latviai pasitraukė iš rytų į vakarus (Kalnius 1934: 456).

Atskirai reikia paminėti ir Būgos leistą straipsnių seriją „Kalbos mažmožiai“, kur spręsti pagrindiniai lituanistikos, neretai ir baltistikos, klausimai, kritikuotos klaidingos mokslininkų pažiūros. „Kalbos mažmožiai“ turėjo didelės įtakos lietuvių bendrinės kalbos gryninimui.

Periodikoje kalbininkas tardavo savo svarų žodį vienu ar kitu praktiniu klausimu, nemažai rašė „Švietimo darbui“ (vėliau visi šiame leidinyje skelbti straipsniai surinkti ir išleisti atskira knyga pavadinimu „Kalba ir senovė“). Būtent šis kalbininkas nepriklausomoje Lietuvoje drausmino nekompetentingus kalbos grynintojus, nepagrįstai nustojusius vartoti taisyklingus žodžius: *buitis*, *skriauda*, *riba*, *liaudis*, *labas rytas*, *vilna*, *krėslas* (Kalnius 1934: 456).

Visus Būgos darbus nutraukė staigi mirtis. Trečiajame „Tautos ir žodžio“ tome pasirodė Vinco Krėvės (1925: 221) parengtas nekrologas, skirtas profesoriaus atminimui, ir Vaclovo Biržiškos¹² (1925: 224) sudaryta Būgos raštų bibliografija. Profesoriaus netektis (1924) skaudžiai palietė Humanitarinių mokslų fakultetą ir visą universitetą. Gedulo laikotarpiu savaitei buvo nutrauktos paskaitos (Sabaliauskas 2000: 171).

Jonas Jablonskis. Kai 1919 m. Švietimo ministerija Kaune įsteigė lietuvių kalbos kursus mokytojams rengti, Jonas Jablonskis juose ne tik dėstė, bet ir jiems vadovavo. Jis ypač rūpinosi, kad Lietuvoje būtų kompetentingų mokytojų. Klausytojams kalbininkas aiškino rašybos klausimus, dėstė literatūros teoriją ir istoriją, lietuvių kalbos mokymo pagrindus, supažindino su lietuvių literatūros teorijos terminais, eilėdara. Visų dėstomų dalykų pavyzdžius Jablonskis ėmė iš gyvosios kalbos (Strimaitis 1921: 575).

---

¹¹ Lingvistinė palentologija – tyrinėjimų kryptis, kuri kalbų duomenų (dažniausiai leksikos) pagrindu siekia atskleisti tomis kalbomis kalbančių etninių grupių proistorę, daugiausia geografinę kilmę ir materialiąją kultūrą (VLE 2008: 410).

¹² Vaclovas Biržiška (1884–1956) lietuvių bibliografas, kultūros istorikas. Mykolo Biržiškos brolis (LKE 2008: 86).

5 p a v e i k s l a s. **Jonas Jablonskis**¹³

Vos įsikūręs, Kauno universitetas iš karto išrinko Jablonskį garbės nariu ir profesoriumi. Profesorius vienu metu vadovavo Rašybos komisijai, paskui – Terminologijos komisijai (Piročkinas 1980: 49)¹⁴.

Nors Jablonskis į Kauną atvyko būdamas ligotas ir paralyžius kuo toliau, tuo labiau progresavo, Jablonskis atkakliai stengėsi ugdyti gerus kalbos specialistus. Tarp jo studentų buvo būsimi žymūs kalbininkai Salys, Skardžius, Lemchenas¹⁵. Studentus Jablonskis mokė kviesdamas prie lentos ir taisydamas jų daromas klaidas. Profesoriaus paskaitos universitete buvo labai svarbios. Studentai lietuvių kalbos egzamino laikyti eidavo net į Jablonskio butą, o kartais ir į ligoninę, kur jis gulėdavo, kai liga paūmėdavo.

Jablonskis buvo ypač griežtas dėstytojas ir išlaikyti egzaminą pavykdavo nedaugeliui. Universitete studentai kalbininko prisibijodavo, stengdavosi sėdėti auditorijos gale. Štai Balčikonis (1978: 54) prisimena, kad 1924 metų rudenį atvykęs dėstyti gavo egzaminuoti studentus iš lietuvių kalbos, o Jablonskio komisijoje nebuvo. Kai pasiteiravęs, kodėl nėra didžiausio to dalyko specialisto, jam paaiškinta, kad šis atsisakęs. 1925 m. pradžioje per egzaminus jo vėl nebuvo. Tuomet Balčikonis kreipėsi į patį Jablonskį ir sužinojo, kad niekas jo nekviečia. Tų metų rudenį Balčikonis pasiūlė įtraukti Jablonskį į komisiją, bet fakulteto daugumos balsu nuspręsta to nedaryti. Matyt, prisibijota griežto vertinimo. Vis dėlto, vertinant griežtumą, reikėtų nepamiršti, kad

---

¹³ Šaltinis – <http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2005/03/02/foto/jablon14.jpg>

¹⁴ Dar dirbdamas Aukštuosiuose kursuose, Jablonskis padėjo parinkti įvairiems terminams tinkamus lietuviškus atitikmenis, rūpinosi, kad būtų vartojama gyva kalba. Jonas Gudaitis (1921: 579) prisimena, kad kalbininkas padėjo nustatyti psichologijos, fizikos, matematikos, gamtos mokslų terminologiją.

¹⁵ Chackelis Lemchenas (1904–2001) žydų kilmės lietuvių kalbininkas, žodynininkas. 1936 m. baigė Vytauto Didžiojo universitetą, vėliau dirbo mokytoju. Su kitais išvertė ir redagavo „Tarptautinių žodžių žodyną“ (1951, 1969), taip pat redagavo terminų žodynus ir kitus kalbotyros veikalus, į lietuvių kalbą išvertė „Rinktines žydų apysakas“ (1931), parengė rusų–lietuvių kalbų žodyną (LKE 2008: 311).

Jablonskis buvo geros širdies žmogus¹⁶. Jablonskis nuo 1927 m. paskaitų nebeskaitė ir studentus tik konsultavo (LUHUMFP 1928, 1930; LUHUMFR 1927–1930; SEM APP 1927).

Jonas Jablonskis nebuvo vien dėstytojas praktikas: 1922 m. išleista „Lietuvių kalbos gramatika“, 1928 m. – „Linksniai ir prielinksniai“. Abu veikalai didžiai reikšmingi lietuvių kalbos mokslui. Atmetęs deduktyvinį apriorinį aušrininkų požiūrį į rašytinę kalbą ir ėmęs vadovautis gyvosios kalbos duomenimis (Skardžius 1940: 178), kalbininkas stengėsi švarinti ir gryninti rašomąją lietuvių kalbą. Jablonskio iniciatyva *dievmeldystę* pakeitė *pamaldos*, *dvarponį* – *dvarininkas*, veiksmazodį *įdomautis* – *domėtis*, *įtekme* – *įtaka* ir kt. Kalbininkas daug straipsnių skelbė periodikoje: „Vilniaus žiniose“, „Lietuvos ūkininke“, „Vaire“, „Viltyje“, „Santaroje“, „Lietuvos mokykloje“, „Lietuvos aide“ (Barzdukas 1950: 156).

Jablonskis kalbos klausimais susirašinėjo su švietimo ministru, Švietimo ministerijos Mokslo priemonių ir knygų tikrinimo komisija, daug dėmesio ir laiko skyrė naujai išleidžiamų knygų recenzijoms. Jis buvo ir mokomųjų knygų vertėjas. Jis išvertė S. Smailso „Būdo įtaką“, „Šeimos įtaką“, „Pareigą ir tiesumą“, „Vyriškumą“, G. Sando „Baisujį milžiną“, S. Mečiaus „Žemės aprašymą“, „Pasakėčias“ (įvairių autorių pasakėčių rinkinį). Kalbininkas išvertė net aritmetiką (Barzdukas 1950: 156).

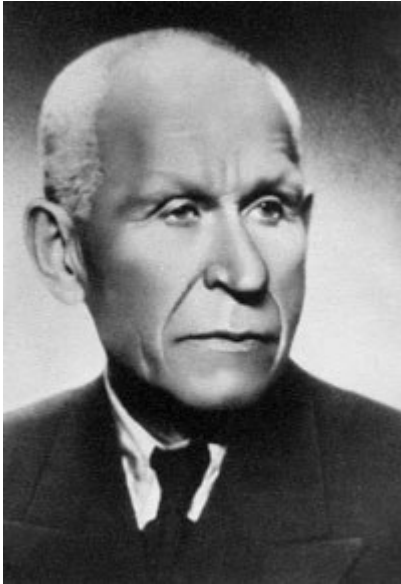
Mirus Jablonskiui, kalbotyros mokslas patyrė didžiulę netektį. Per laidotuves Antanas Smetona (1931: 92) pasakė kalbą, kurioje Jablonskį lygino su Daukša: „Jablonskis skelbė ir budino tautą taip, kaip Daukša stengėsi prikelti lietuvių rašto kalbą Didžiojoje Lietuvos kunigaikštystėje. Šiandien mūsų tauta neteko šio šviesos skleidėjo“.

Juozas Balčikonis tęsė Jablonskio lietuvių kalbos norminimo tradicijas. Tiesa, pirmiau Balčikonis susipažino su jo 1901 m. gramatika, o tik paskui su pačiu Jablonskiu (Sabaliauskas 2000: 183). Balčikonis – ir pirmųjų Jablonskio raštų sudarytojas, išleidęs net penkias knygas (Jablonskis 1932, 1933, 1934, 1935, 1936).

Balčikonis buvo Terminologijos komisijos narys ir manė, kad tarptautiniai žodžiai lietuvių kalbai nekenkia. Kalbininko biografijoje rašoma: „Puristinis komisijos darbas jam, kaip ir Jablonskiui, nebuvo priimtinas. Mokslo žmonės Lietuvoje nuo seno vartojo internacionalinę leksiką ir komisijos narių kuriami naujadarai, turintys pakeisti tarptautinius žodžius, buvo ne tik nepriimtini, bet kartais ir juokingi“ (Vitkauskas 1985: 32).

---

¹⁶ Štai, pavyzdžiui, kalbininko biografijoje pateikti Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės dukters Danutės Zubovienės prisiminimai: „Motinai iki Krokuvos universiteto baigimo trūko vienerių metų ir tai buvo kliūtis norint dėstyti Kauno universitete. Nediplomuotas dėstytojas galėjo būti priimtas fakulteto profesūros susirinkime balsavimu. Jablonskis pablogėjęs sveikatai, į susirinkimus neatvykdavo. Jam iš anksto pranešdavo, kas bus svarstoma susirinkime, ir jis savo nuomonę pranešdavo raštu. Taigi Čiurlionienės kandidatūrą į lietuvių kalbos lektorius lėmė Jablonskio pareiškimas“ (Piročkinas 1980: 61).

6 p a v e i k s l a s. **Juozas Balčikonis**¹⁷

Nuo 1924 m. rudens semestro Balčikonis pradėjo dirbti Vytauto Didžiojo universitete ir iškart tapo docentu. Balčikonis dėstė bendrąjį lietuvių kalbos kursą (1924 m. rudens semestro paskaitų apžvalga). Pasak paties mokslininko (1978: 64, 66), studentai į universitetą įstoja mokyklose negavę tinkamo išsilavinimo: „Studentai kelis kartus laikė egzaminus iš lietuvių kalbos bendrojo kurso ir vis negalėjo išlaikyti. Iš jų rašomųjų ir atsakomųjų egzaminų matyti, kad jie ne tik lietuvių kalbos nemoka, bet išvis yra menkai išlavinti. Jų daugumas yra baigę lietuvių gimnazijas <...> studentų nemokėjimas, be kita ko, yra ir profesorių nemokėjimas“.

Kaip teigia Vytautas Vitkauskas (1985: 31, 32), Balčikonis universitete dėstė trumpą lietuvių kalbos fonetikos, morfologijos, sintaksės kursus, didžiausią dėmesį skyręs kalbos taisyklingumui. Per teorijos paskaitas kalbininkas remdavosi Jablonskio „Lietuvių kalbos gramatika“, o per atsiskaitymus liepdavo studentams rašyti rašinius filosofinėmis temomis. Kitame semestre dėstytojas aiškino studentams jų padarytas klaidas ir analizuodavo kiekvieną pasakymą, kuris neatitiko įprastai vartojamos kalbos. Taigi Balčikonius buvo svarbu ne tik gramatiškai taisyklingi pasakymai, jie turėjo atitikti ir gyvai vartojamą kalbą. Dar Balčikonis dėstė ir lietuvių dialektologijos kursą (Balčikonis 1982: 140).

Pasak Algirdo Sabaliausko (2000: 184), kalbininkas dėstė iki 1931 m. Todėl Balčikonio veikla priskirtina ir VDU kūrimosi, ir klestėjimo laikotarpiui. Tiesa, iš 1924–1930 m. paskaitų apžvalgų matyti, kad Balčikonio pavardė minima tik vienerius metus (1924 m.). Dar žinoma, kad 1927 m. Balčikonis atsisakė dėstyti Humanitarinių mokslų fakultete ir perėjo į Filosofijos ir Teologijos fakultetą (VDU 1932: 85). Tikėtina, kad jis nesutarė su fakulteto valdžia dėl Jablonskio sugrįžimo dėstyti į fakultetą. Tačiau galėjo būti ir kitokių priežasčių.

---

¹⁷ Šaltinis – <http://www.versme.lt/pav/Juozas-Balcikonis1.jpg>

Kalbininkas daug nusipelnė leksikografijai: mirus Būgai sustojo žodyno darbas, tik 1930 m. organizuota nauja žodyno redakcija, kuriai vadovauti paskirtas Balčikonis. Buvo nutarta žodyną išleisti iš naujo ir šiek tiek pakeisti jo pobūdį, papildyti kartoteką. Todėl 1931 m. Balčikonis visai pasitraukė iš universiteto ir atsidėjo žodyno rengimui (Sabaliauskas 2000: 184, Vitkauskas 1997: 5). Jį domino ne tik kalbos kultūros, istorijos, leksikografijos, onomastikos sritys, bet ir praktinės akcentologijos dalykai (Stundžia 1987: 19).

Reikia paminėti, kad kalbininkas suredagavo Motiejaus Valančiaus raštus, Merkelio Petkevičiaus 1598 m. katekizmą, pirmąją lietuvių kalbos Danieliaus Kleino gramatiką (1653 m.). Jis bendradarbiavo su periodinių leidinių redakcijomis ir į lietuvių kalbą išvertė daug pasakų. Vertimų kalba buvo ne tik taisyklinga, bet ir aiški, gyva (Ulvydas 1987: 4–11). Pasak profesoriaus Sabaliausko (2000: 186), Balčikoniu pasakas versti padėdavo Vytauto Didžiojo universiteto studentai, kuriems šis darbas buvo puikios gimtosios kalbos pamokos. Šį kalbininką galima vadinti sugestyviojo stiliaus įgyvendintoju Lietuvoje.

Žymiajam lietuvių kalbos specialistui rūpėjo ne tik studentų, bet ir visų žmonių taisyklinga kalba. 1929–1934 m. jis vedė laidą „Lietuvių kalbos kursas“ per Kauno radiją ir mokė klausytojus taisyklingos leksikos, gramatikos, kirčiavimo, aiškino žodžių darybą (Vitkauskas 1985: 49).

Užsienio kalbininkai Vytauto Didžiojo universitete. Iš užsienio šalių kalbininkai imti kviešti po Būgos mirties. Kaip minėta, tuo metu universitete buvo likę dėstyti tik du lietuvių kalbininkai – Jablonskis ir Balčikonis. Tiesa, 1926–1930 m. universitete dėstė dar viena lietuvė – Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė¹⁸, studentus mokiusi lietuvių kalbos ir lietuvių kalbos dėstymo metodikos (LUMUMFP 1928, 1930; LUHUMFR 1927, 1928, 1929; SEM APP 1927; SEMAPR 1926).

Įdarbinant lietuvių kalbininkus, stengtasi iš universiteto sukurti tautos kultūros židinį. O iš užsienio buvo kviečiami tik tokie specialistai, kokių Lietuvoje visai nebuvo. Po Būgos mirties universiteto tikslas – ugdyti būsimus kalbininkus lietuvių mokslininkų jėgomis – tapo sunkiai įgyvendinamas. Jablonskio nuomone, geriausia išeitis – siųsti lietuvius studijuoti į užsienio universitetus, kad, grįžę į Lietuvą, jie galėtų perimti specialistų rengimą. Taip iš Kauno studijuoti į Leipcigo universitetą buvo išsiųsti Antanas Salys ir Pranas Skardžius. Kol jie studijavo, į universitetą buvo kviečiami kalbininkai užsienio.

Alfredas Sennas į Lietuvą atvyko 1921 m. ir tobulai išmoko lietuvių kalbą, todėl savo mokslinę veiklą siejo su lituanistika. Šitaip apsispręsti jam labai padėjo artima profesinė pažintis su garsiuoju kalbininku Būga: „Nuo pat mano atvykimo į Lietuvą mane sudomino lietuvių-vokiečių

---

¹⁸ Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė (1886–1958) lietuvių rašytoja ir lietuvių kalbos dėstytoja. 1925–1938 m. lietuvių kalbą ir lietuvių kalbos dėstymo metodiką dėstė VDU. Viena iš žurnalo „Gimtoji kalba“ iniciatorių ir redaktorių. Parašė straipsnių vertimo, vaikų kalbos klausimais. Taip pat vertė grožinės literatūros kūrinius (LKE 2008: 110).

kalbų žodyno idėja. Kada su profesorium Būga arčiau susipažinau, mudu nutarėm sudaryti tokį žodyną sujungtomis jėgomis.“ (Masionis 1974: 387). Vytauto Didžiojo universitete Sennas pradėjo dirbti 1924 m. rudenį, nes rudens semestro paskaitų apžvalgoje pirmąkart minima jo pavardė. Po Būgos mirties jis perėmė dalį paskaitų (kalbotyros, lietuvių kalbos istorijos, dialektologijos, lyginamosios indoeuropiečių kalbų gramatikos) ir vadovavo Kalbotyros katedrai. Kalbininkas dar dėstė Teologijos-filosofijos ir Humanitarinių mokslų fakultetuose gotų, graikų, vokiečių, prūsų sanskrito, senovės bulgarų kalbas (LUHUMFP 1928, 1930; LUHUMFR 1927–1929; SEM APP 1925–1927; SEM APR 1924–1926).

7 p a v e i k s l a s. **Alfredas Sennas**¹⁹

Darbus prie lietuvių-vokiečių-prancūzų žodyno sulėtino Būgos mirtis, vietoj jo pradėjo dirbti Franzas Brenderis. Pirminio plano atsisakyta ir pradėta rengti „Lietuvių rašomosios kalbos žodyną“. Pirmasis sąsiuvinis išėjo 1926 m. ir buvo 64 lapų. Po ketverių metų Sennas išvyko iš Lietuvos ir nuo 1931 m. profesoriavo Amerikoje (Masionis 1974: 387), kur 1932 m. išleistas pirmasis „Lietuvių rašomosios kalbos žodyno“ tomas. Mirus Brenderiui, Sennas darbą tęsė kartu su Antanu Saliu.

Sennas vokiečių kalba parašė dvitomę lietuvių kalbos gramatiką (Senn 1957, 1966). Kalbininkas yra parašęs per 200 didesnių ir mažesnių straipsnių įvairiems JAV ir kitų kraštų žurnalams, išleidęs knygų iš germanistikos, slavistikos ir indoeuropeistikos (Masionis 1974: 388).

Sennas, profesoriaudamas Amerikoje, niekad nenutraukė ryšių su Lietuva: rašė lituanistinius veikalus, skaitė paskaitas apie lietuvių kalbą, jos istoriją JAV ir Europos universitetuose, kalbininkų suvažiavimuose. Kai prasidėjo emigracija į Ameriką, jis padėjo gauti darbą lietuvių kalbininkams ir rašytojams, pavyzdžiui, Vincui Krėvei, Antanui Saliui (Masionis 1974: 389).

Franzas Brenderis – šveicarų kalbininkas, Vytauto Didžiojo universitete dėstęs klasikinę filologiją, lotynų, graikų kalbas (VDU Kaune 1932: 16). Tikėtina, kad šio mokslininko paskaitos vyko epizodiškai, nes paskaitų apžvalgose Brenderio pavardė neminama.

---

¹⁹ Šaltinis – <http://www.mediastudies.lt/sites/default/files/images/A%20E%20Sennas.jpg>

8 p a v e i k s l a s. **Franzas Brenderis**²⁰

1926 m. šis kalbininkas kartu su Sennu sąsiuviniais pradėjo leisti „Lietuvių rašomosios kalbos žodyną“. Jie kartu parengė visą pirmąjį tomą ir daugiau nei pusę antrojo, o nuo antrojo tomo pabaigos darbą tęsė Antanas Salys. Brenderis (1925: 76; 1931: 132; 1933: 45) aktyviai prisidėjo prie mokslinio žurnalo „Archivum Philologicum“ leidimo, paskelbė lietuvių kalbos homonimų, deminutyvų tyrimus. Labiausiai mokslininką domino leksikos ir akcentologijos sritys. Brenderis parašė daug straipsnių apie lietuvių eilėdarą (1928: 562; 1931: 194; 1933: 35), analizavo terminologiją (1925: 489), surinko duomenų monografijai apie Kristijono Donelaičio „Metų“ kalbą ir metriką bei recenzavo įvairius lietuvių kalbotyros darbus.

Gottliebas Studerus – kitas šveicarų kalbininkas. Apie jo paskaitas informacijos randama nuo 1924 m. rudens semestro paskaitų apžvalgos: 1924–1930 m. jis dėstė vokiečių, gotų kalbas, nuo 1927 m. pavasario semestro pradėjo skaityti kalbotyros dalykų paskaitas – vokiečių rašto kalbos istoriją, vidurio vokiečių gramatiką, istorinę vokiečių kalbos gramatiką, sintaksę, senosios anglų kalbos pagrindus (LUHUMFP 1928, 1930; LUHUMFR 1927–1929; SEM APP 1925–1927; SEM APR 1924–1926).

Studerus ypač daug darbų skelbė iš baltistikos ir parašė straipsnį apie Kauno miesto vardą (Vanagas 1993: 58). Šis kalbininkas buvo pagrindinis vokiečių kalbos specialistas Vytauto Didžiojo universitete, domėjęsis etimologija ir baltų kalbomis.

Ernstas Fraenkelis – vokiečių lingvistas, vienas žymiausių lietuvių kalbos istorijos tyrinėtojų, ypač daug nuveikęs istorinės sintaksės ir etimologijos srityse. Mokslininkas skelbė daug straipsnių „Tautoje ir žodyje“, „Archivum Philologicum“. Labiausiai jį domino sintaksė (1925: 1; 1926: 122), etimologija (1925: 481; 1931: 58), morfologija (1935: 101), kalbos dalių analizė (1935: 54), daug dėmesio skirta kalbos praktikos dalykams.

---

²⁰ Šaltinis – <http://www.flf.vu.lt/kfk/images/brender.JPG>

Fraenkelis (1932: 5; 1935: 101; 1931: 140) buvo lyginamosios kalbotyros ir kalbų istorijos specialistas. Jis lygino baltų ir tocharų kalbų grupes, ieškojo panašumų tarp vokiečių ir kuršių kalbų, nagrinėjo Mažvydo „Katekizmo“ kalbą.

Nors teigiama, kad „1926 m. Fraenkelis Lietuvos universitete dėstė paskaitas lietuvių ir indoeuropiečių kalbų klausimais“ (LKE 2008: 174), tačiau nei 1926–1928 m. rudens ir pavasario, nei 1929 m. rudens ar 1930 m. pavasario semestro paskaitų apžvalgose kalbininko pavardės neradome. Galima daryti prielaidą, kad šiose paskaitų apžvalgose pateiktos ne visų dėstytojų paskaitos ir į jas neįtraukiami laikinai vizitavusių dėstytojų skaityti kursai.

1926 m. kalbotyros seminare Fraenkelis nagrinėjo Martyno Mažvydo „Katekizmo“ kalbą (1931: 140). Jis taip pat buvo Lietuvių mokslo draugijos Vilniuje narys. Mokslininkas sudarė „Lietuvių kalbos etimologinį žodyną“ (1962), parašė monografiją „Lietuvių kalbos linksnų sintaksė“ (1928).

Franzas Spechtas. 1927 m. universitete dėstė ir Franzas Spechtas, artimai bendravęs su Būga ir išleidęs A. Baranausko surinktų lietuvių kalbos tarmių tekstų rinkinį (1920, 1922)²¹. Kaip teigia Algirdas Sabaliauskas (2000: 29, 30), „paskaitos metu jis gyvai bendraudavo su savo klausytojais, kartais užduodavo sudėtingų klausimų. Neretai nepajėgiantį kurio klausimo atsakyti jis nuramindavo, prisipažindamas: „Taip, ir aš to nežinau“. Kalbėdamas apie įvairius žodžius, jis mėgdavo nuklysti į tais žodžiais vadinamų daiktų istoriją. Karšti disputai indoeuropiečių kalbotyros klausimais vykdavo Spechto bute, kur susirinkdavo jo kolegos ir mokiniai.“ 1922–1928 m. rudens ir pavasario, 1929 m. rudens ir 1930 m. pavasario semestro paskaitų apžvalgose nerasta duomenų, kokius dalykus dėstė Spechtas. Tik žinoma, kad kalbininkas 1927 m. buvo pakviestas dėstyti indoeuropiečių kalbotyrą, lituanistiką ir leksikologiją vienam semestru (VDU 1932: 122).

Jis publikavo daug straipsnių istorinės lietuvių kalbos fonetikos klausimais, pavyzdžiui, „Tautoje ir žodyje“ paskelbė išsamų straipsnį apie nosinius balsius Daukšos raštuose (1926: 85), išnagrinėjo lietuvių kalbos daugiskaitos vartojimą ir šia tema publikavo analitinį straipsnį „Archivum Philologicum“ (1931: 47). Kalbininkas taip pat nagrinėjo baltų ir slavų kalbų santykius (LKE 2008: 508) bei rašė informacinius straipsnius apie mokslines konferencijas įvairiuose Vokietijos miestuose (1935: 36).

Kaip ir Fraenkelį, Spechtą domino kalbos praktikos dalykai.

Kalbotyros klestėjimo laikotarpis. Universiteto ir kalbotyros mokslo klestėjimo laikotarpis prasidėjo 1930 m. Humanitarinių mokslų fakulteto filologijos skyrių sudarė šios grupės: lyginamojo indoeuropiečių kalbų mokslo, lietuvių kalbotyros, lietuvių literatūros istorijos, graikų

---

²¹ Kalbininkas 1917 m. šia tema Leipzigo universitete apsigynė disertaciją.

kalbos ir literatūros, lotynų kalbos ir literatūros, vokiečių kalbos ir literatūros, anglų kalbos ir literatūros, prancūzų kalbos ir literatūros bei semitų kalbos ir literatūros (JS 1933: 30).

Visų dalykų paskaitas buvo privaloma skaityti lietuvių kalba, o kalbos dėstytojas ta kalba, kurios mokyta (JS 1933: 31). Būtent dėl šios priežasties universitete padaugėjo lietuvių dėstytojų ir mažiau kviestasi specialistų iš užsienio. Nuo 1933 m. universitete iš esmės pasikeitė ir lotynų kalbos padėtis: norintieji įstoti būtinai turėjo mokėti lotynų kalbą. Jeigu kalbos nemokėjo – galėjo būti priimami tik laisvaisiais klausytojais (JS 1933: 28).

Kalbotyros studijų atgimimas prasidėjo tuomet, kai iš studijų Leipcige (1929 m.) grįžo Antanas Salys ir Pranas Skardžius. Vėliau, 1937 m., paskaitas ėmė skaityti ir kitas užsienyje pasitobulinęs kalbininkas – Petras Jonikas. Taigi 1930–1940 m. galima vadinti kalbotyros atgimimu ir suklestėjimu. Grįžus dviem minėtiems daktarams, Lietuvą paliko Sennas. Išvažiavimui įtakos turėjo ir tai, kad 1926 m. į valdžią atėjo tautininkai, kurie pasisakė prieš kitataučius dėstytojus. Ypač keista tuo metu atrodė tai, kad kitatautis moko studentus lietuvių kalbos (Sabaliauskas 2000: 165, 168).

Iki 1933 m. studentų skaičius universitete nuolat sparčiai augo (Aleksandravičius et al. 2002: 112). Taigi klestėjo ne tik kalbotyros mokslai, bet ir visas universitetas. Nuo 1930 m. universitete veikė studentų humanitarų draugija. Ši draugija vienijo kalbininkus, o jos pirmieji vadovai buvo Andrius Ašmantas²² ir Jurgis Talmantas²³. Atvykus Skardžiui, draugija buvo reorganizuota ir pirmininkauti pradėjo Petras Jonikas. Humanitarų draugijos nariai skaitė referatus, viešas paskaitas, rūpinosi kalbos taisyklingumu (V. D. universiteto studentų atstovybės informacinis leidinys 1930: 26). Pažymėtina, kad universiteto studentai pirmieji išgarsino lietuvių literatūros avangardistus – keturvėjininkus, 1927 gruodžio 10 d. surengę jų literatūrinę teismą. Teismą surengusi Studentų humanitarų draugija palaikė „Keturių vėjų“ pastangas kurti gyvą grožinę literatūrą, nesuvaržytą tradicijų ir dogmų, palaikė kovą su šablonais.

1931 m. buvo išleista paskutinė „Tautos ir žodžio“ knyga, tačiau netrukus pasirodė kitas, vien lietuvių kalbotyrai skirtas, leidinys – Skardžiaus redaguojamas „Archivum Philologicum“. Ši leidinį galima vadinti pirmuoju moksliniu kalbotyros žurnalu Lietuvoje. Čia, greta tokių garsių, Lietuvoje ir užsienyje žinomų mokslininkų, kaip Sennas, Brenderis, Spechtas, buvo publikuojami

---

²² Andrius Ašmantas (1906–1941) lietuvių kalbininkas. 1935 m. baigė VDU, 1939–1940 m. dėstė jame. Skelbė straipsnius tarties, žodžių darybos, lietuvių kalbos dėstymo metodikos klausimais (LKE 2008: 40).

²³ Jurgis Talmantas (1894–1955) lietuvių kalbininkas, vertėjas. 1929 m. baigė VDU, 1933–1936 m. redagavo žurnalą „Gimtoji kalba“. 1935 m. su kitais įsteigė „Lietuvių kalbos draugiją“, kalbininkų ir kalbotyros mėgėjų organizaciją. Ši draugija įkurta Kaune. Ji rūpinosi bendrinės lietuvių kalbos ugdymu ir norminimu, žurnalo „Gimtoji kalba“ leidyba. Draugijos veikloje aktyviai dalyvavo K. Alminauskis, A. Ašmantas, P. Avižonis, J. Balčikonis, L. Dambrauskas, P. Jonikas, S. Kymantaitė-Čiurlionienė, A. Salys, pirmininkavo – P. Skardžius (LKE 2008: 534, 317).

ir tuo metu mažai žinomų, jaunų lietuvių kalbininkų darbai – Kazio Almino (Alminauskio)²⁴, Elzbietos Mikalauskaitės²⁵, Jono Dumčiaus²⁶, Izabelės Matusevičiūtės²⁷, Jono Kabelkos.²⁸

„Archivum Philologicum“ tęsė „Tautos ir žodžio“ pradėtą tarpdalykiškumo jungimą: Brenderis paskelbė straipsnį, kuriame aprašė atliktus specifinius tyrimus, susiejusius akcentologiją su literatūra: analizavo lietuvišką hegzametą (1931: 194; 1933: 35).

Visose „Archivum Philologicum“ dalyse daug vietos skirta leksikai. Būgos pavyzdį rinkti įvairius žodžius, kalbininkai perėmė vėliau, o pirmiausia prie žodyno rinkimo prisidėjo Lietuvos mokytojai. Geras pavyzdys – antroje „Archivum Philologicum“ dalyje išspausdintas Panevėžio mokyklos mokytojo J. Elisono žodyno bandymas. Elisonas domėjosi žodynų rengimu ir bandė sistemiškai aprašyti semantines žodžių grupes. Jis surinko kaime vartojamų rūbų pavadinimus ir sudarė žodynėlį (1931: 117), vėliau išspausdino „Lietuvių sodiečių technikos žodyną“ (1932: 125), kuriame pateikti net žodžius iliustruojantys detalūs piešiniai.

Leidinyje skelbta daug žodynų recenzijų: J. Talmanto lietuvių–vokiečių kalbų žodynelio (Studeris 1930: 189), Senno, Brenderio ir Niedermanno rašytinės kalbos žodyno (Skardžius 1933: 156), lietuvių–latvių kalbų žodynų darbai (Skardžius 1932: 47).

Straipsnius apie lietuvių kalbos leksiką skelbė net užsienio šalių kalbininkai, pavyzdžiui, Brenderis (1931: 132; 1933: 45) išsamioje studijoje aptarė lietuvių kalbos homonimus.

Ir „Tautoje ir žodyje“, ir „Archivum Philologicum“ skelbta daug straipsnių apie kalbos istoriją: latvių kalbininkas Janis Endzelynas (1931: 38) tyrė baltų ir slavų kalbų panašumus, atsiradusius dėl istorinių kontaktų. Šis kalbininkas sukūrė teoriją, kad baltų ir slavų kalbų panašumas atsirado dėl artimų kontaktų, o skirtumai išryškėjo, kai tautos viena nuo kitos nutolo.

Kalbų panašumais domėjosi ir užsienietis – Fraenkelis (1935: 101). Jis analizavo lietuvių kalbos veiksmažodžio *eiti* ir vokiečių *gehen* esamojo laiko atitikmenis mirusioje kuršių kalboje, pasiūlė žodžių *pravertėti* ir *pra(si)versti* etimologijas (1931: 58).

---

²⁴ Kazys Alminas (Alminauskis) (1904–1986) lietuvių kalbininkas. 1925–1929 m. studijavo VDU, 1935–1939 m. dėstė jame. 1934 m. Leipcigo universitete apgynė daktaro disertaciją „Lietuvių kalbos germanizmai“. Tai iki šiol plačiausias lietuvių kalbos germanizmų tyrinėjimas (LKE 2008: 22).

²⁵ Elzbieta Mikalauskaitė (1899–1970) lietuvių kalbininkė. 1926–1933 m. studijavo VDU. 1931–1933 m. dirbo „Lietuvių kalbos žodyno“ redakcijoje. „Archivum philologicum“ paskelbė straipsnių iš baltų kalbų istorijos. Taip pat prisidėjo prie „Lietuvių kalbos atlaso“ medžiagos rinkimo, akademinės „Lietuvių kalbos gramatikos“ pirmo tomo (1965) fonetikos skyriaus redagavimo (LKE 2008: 353).

²⁶ Jonas Dumčius (1905–1986) lietuvių filologas, dr. (1958). 1929 m. baigė klasikinę filologiją VDU, 1932–1940 m. jame dėstė. Parašė klasikinės filologijos mokomųjų knygų aukštosioms bei vidurinėms mokykloms. Į lietuvių kalbą išvertė antikinės literatūros kūrinių (LKE 2008: 147).

²⁷ Izabelė Matusevičiūtė (1906–1967) lietuvių kalbininkė. 1933 m. baigė VDU. „Archivum philologicum“ rašė straipsnius iš lietuvių kalbos istorijos, paskelbė prūsų vardyno duomenų. Akademiniam „Lietuvių kalbos žodynui“ surinko tautosakos, savo gimtosios kapsų tarmės žodžius (LKE 2008: 346).

²⁸ Jonas Kabelka (1914–1986) lietuvių kalbininkas, vertėjas, dr. (1964). 1934–1937 m. VDU studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. Daugiausia nuveikė lietuvių kalbos istorijos ir latvistikos srityse. Išleido latvių kalbos vadovėlių aukštosioms mokykloms (LKE 249).

Kalbos istorijos dalykai susiję su etimologija, kurios aprašą pateikė Skardžius, taip pat išanalizavęs lietuvių kalbos mėnesių pavadinimų kilmę (1930: 206; 1935: 160).

Daugelis autorių straipsnius apie kalbos istoriją paremdavo sinchroniniais tyrimais, kuriuos skatino praktiniai kalbos poreikiai: P. Jonikas (1937: 36; 1938: 57) sinchroniškai tyrė rašomąją bendrinę lietuvių kalbą „Aušros“ laikais, Danieliaus Kleino gramatikų bendrinę kalbą, Fraenkeli (1931: 140; 1932: 5) analizavo Mažvydo katekizmo kalbą, lygino baltų ir tocharų kalbų grupės gramatikas, o J. Gerulis (1935: 13) išanalizavo 1638 metų žemaičių priebalsius.

Turinys	
I. Straipsniai	
	Psl.
1. R. Schmitleinas, Antanas Meillet	5
2. Pr. Skardžius, J. Jablonskis ir dabartinė bendrinė lietuvių kalba	12
3. P. Jonikas, Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja priešaušrio metu	36
4. „Maž. Lietuvos bažnytinės kalbos reformos projektas XVIII a. pradžioje	74
5. V. Maciūnas, Bohušo veikalas apie lietuvių kalbą	84
6. Pr. Skardžius, Dėl pusdalyvių raidos	100
7. H. Engert, Syntaktische Studien	108
8. J. Plāķis, Ką sako <i>voc. + r + cons.</i> junginiai dėl kirčio kilnojimo latvių augštaičių tarmėse	123
9. Pr. Skardžius, Šis tas iš žodžių darybos	129
10. E. Radtke, Ein litauisches Universal vom Jahre 1641	133
11. K. Jablonskis, Kelios XVII amžiaus lietuviškos priesaikos ir kitos lietuvių kalbos liekanos Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės aktuose	142
12. K. von Stritzky, Ein lettischer Eid vom Jahre 1693	149
13. K. Alminauskis, Vyskupo Antano Baranausko laiškas Hugo Weberiui (Tėsinys)	152
14. Pr. Brenderis, Kai kurios formalinės semasiologinės lotynų kalbos veiksmožodžių grupės lietuvių kalbos šviesoje	185
15. Pr. Skardžius, Smulkmenos	11, 99, 151, 191
II. Recenzijos	
16. Simanas Daukantas, Darbai senuju Lituviu yr Žemaičių 1822 (Pr. Skardžius)	192

9 p a v e i k s l a s. *Archivum Philologicum* turinys (1937 m.)

„Archivum Philologicum“ aprėpė daugybę kalbotyros sričių klausimų ir problemų. Universitete dirbę užsienio kalbininkai skelbė darbų iš morfologijos, fonetikos, sintaksės, rašė apie kalbos praktikai svarbius dalykus. Pavyzdžiui, Fraenkeli (1935: 54) paskelbė prieveiksmių ir įvardžių tyrinėjimus, Spechtas (1931: 47) aptarė, kaip vartojama lietuvių kalbos daugiskaita.

Nemažai dėmesio skirta dialektologijos dalykams. Šia tema daugiausia straipsnių rašė A. Salys, aiškinęs dialektologijos dalykus ir pateikęs išsamią tarmių istoriją (1933: 21).

Vokiečių kalbininkas Studerus, universitete skaitęs sintaksės kursą, skelbė straipsnius ir apie sintaksę, ir apie fonetiką: aprašė vokiečių kalbos tartį (1930: 145), sakinio tvarką (1931: 144). Fonetika domino ir leidinio redaktorių, kuris aptarė analoginę balsių kaitą (Skardžius 1935: 59)

Kalbininkai rūpinosi ne tik studentų, bet ir moksleivių ugdymu. „Archivum Philologicum“ skelbta daug recenzijų apie įvairias gramatikas, pavyzdžiui, Skardžius (1930: 206, 1937: 207, 213)

rašė daug kritinių straipsnių apie tuo metu leistus vadovėlius, kuriuose pabrėždavo privalumus, bet nevengė pateikti pasiūlymų, kaip būtų galima dar patobulinti mokomąsias knygas.

„Kai apie trisdešimtuosius metus atėjo į Lietuvos universitetą naujas Lietuvos mokslo darbiai – su Pranu Skardžiumi, Antanu Saliu, Juozu Jakštu²⁹ – atmosfera universitete gerokai pasikeitė“ (Andriušis 1992: 79). Skardžius ir Salys laisviau nei senesnieji dėstytojai bendraudavo su auditorija, jų paskaitos būdavo dinamiškesnės.

Vytauto Didžiojo universitete klestėjimo laikotarpiu veikė Lietuvių kalbos draugijos Terminologijos komisija, kuriai pirmininkavo Skardžius, o nariai buvo Salys ir Balčikonis. Fakulteto dekanas profesorius M. Biržiška didžiavosi universitete 1939 m. įkurtu A. Smetonos Lituanistikos institutu (Didžbalis 1939: 4), kuris vėliau buvo iškeltas į Vilnių. Tuo metu universitetas buvo ne tik jaunų specialistų ugdymo vieta, bet ir mokslinių tyrimų centras.

Antanas Salys. Po Būgos mirties žymiausi lietuvių kalbininkai buvo Pranas Skardžius ir Antanas Salys. Jie buvo klausę Būgos, Jablonskio, Senno, Brenderio paskaitų, artimai bendravę su šiais profesoriais (Zinkevičius 1994: 8, Ulvydas 1994: 20). Puikią lingvistikos mokyklą abu kalbininkai išėjo Leipcigo universitete, kur pagrindinis jų mokytojas buvo Jurgis Gerulis. Šis kalbininkas buvo Salio disertacijos mokslinis vadovas (Ulvydas 1994: 20).

Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete Salys įsteigė fonetikos laboratoriją, todėl jis laikomas eksperimentinės fonetikos pradininku Lietuvoje (Zinkevičius 1994: 8). Laboratorijoje 1931–1933 m. buvo surengti Gerulio dialektologijos kursai, kuriuose studentai mokėsi tarmių tyrimo metodikos, transkripcijos (Mikulėnienė 2009: 17). Nuo 1935 m. laboratorijoje vyko lietuvių kalbos draugijos susirinkimai. Studentai per dialektologijos kursus buvo skatinami tirti gimtąsias tarmes.

Salys ragino studentus iš fonetikos ir dialektologijos rašyti diplominius darbus. Jo studentės Elzbietos Mikalauskaitės darbe „Pakapsės dzūkų tarmės fonetika“ plačiai analizuota pietų aukštaičių šnekta.

Taigi kalbininkas daugiausia nusipelnė lietuvių dialektologijai, ypač daug ir sistemingai tyrė gimtąją žemaičių tarmę. Yra išlikę duomenų, kad dirbti šį darbą jį paragino Būga (Ulvydas 1994: 20). Salio daktaro disertacijoje pirmą kartą per lietuvių kalbotyros istoriją išsamiai ištyrinėta žemaičių tarmių raida nuo seniausių laikų, kalbos reikmėms pasinaudota net kryžiuočių ordino kronikomis (Ulvydas 1994: 21).

Vos tik pradėjęs dirbti universitete (1930 m. rudenį), Salys ėmė dėstyti senovės prūsų ir latvių kalbas (Ulvydas 1994: 22). Kitais semestrais jo skaitomų paskaitų ir vedamų seminarų skaičius tik augo. Galima minėti bendrosios fonetikos seminarus ir paskaitas, istorinės gramatikos,

---

²⁹ Juozas Jakštas (1900–1989) lietuvių istorikas. 1928 m. baigė VDU, 1932–1939 m. dėstė jame (Trumpa: http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=2645&Itemid=227 žiūrėta 2009-05-06).

dialektologijos, baltų kalbotyros įvado kursus. Taigi kalbininkas Salys tapo vienu pagrindinių universiteto dėstytojų. Kadangi humanitariniai mokslai buvo dėstomi dviejuose fakultetuose (Humanitarinių mokslų ir Teologijos-filosofijos), Salys dirbo Teologijos-filosofijos fakultete, o Skardžius – Humanitarinių mokslų.

10 p a v e i k s l a s. **Antanas Salys**³⁰

Vos tik pradėjęs dirbti universitete (1930 m. rudenį), Salys ėmė dėstyti senovės prūsų ir latvių kalbas (Ulvydas 1994: 22). Kitais semestrais jo skaitomų paskaitų ir vedamų seminarų skaičius tik augo. Galima minėti bendrosios fonetikos seminarus ir paskaitas, istorinės gramatikos, dialektologijos, baltų kalbotyros įvado kursus. Taigi kalbininkas Salys tapo vienu pagrindinių universiteto dėstytojų. Kadangi humanitariniai mokslai buvo dėstomi dviejuose fakultetuose (Humanitarinių mokslų ir Teologijos-filosofijos), Salys dirbo Teologijos-filosofijos fakultete, o Skardžius – Humanitarinių mokslų.

Remdamasis studentų atsiminimais Ulvydas pasakoja: „Į paskaitas ir seminarus Salys ateidavo puikiu škotiško ševioto kostiumu, golfo stiliaus kelnėmis, kurios tuo metu buvo labai paplitę Vakarų Europoje ir ėmę plisti Lietuvoje“ (Ulvydas 1994: 23). Paskaitas Salys skaitydavo gyva, nuoseklia kalba, kurią studentai iškart suprasdavo, o egzaminai vykdavo tik žodžiu.

Mokslininko kalbinė veikla buvo intensyvi ir produktyvi. Jis atliko reikšmingų darbų iš dialektologijos, leksikografijos, onomastikos, terminologijos, kalbos kultūros (Kruopas 1973: 257). Salys daug dirbo istorinės dialektologijos srityje: stengėsi išsiaiškinti tarmių ypatybių atsiradimą, chronologiją (Zinkevičius 1994: 9). Dialektologijos mokslui reikšmingas jo straipsnis „Kelios pastabos lietuvių tarmių istorijai“ (1933: 21).

Be jau minėtų kalbotyros sričių, mokslininką domino ir leksikologija bei leksikografija. Salys buvo Lietuvių kalbos žodyno komisijos narys. Kartu su Sennu parengė „Lietuvių rašomosios kalbos žodyną“, leistą nuo 1932 m. Į jį įtraukė liaudies kalbos pavyzdžių, žemaičių leksikos,

---

³⁰ Šaltinis – http://www.lituanus.org/1973/73_1_01.jpg

sutvarkė kirčiavimą (Zinkevičius 1994: 9). Salys tęsė Būgos pradėtus lietuvių vardų tyrinėjimus, sistemingai rinko vardyną, daug nuveikė tirdamas tikrinius žodžius. Apibendrinant galima sakyti, kad jis domėjosi beveik visomis kalbotyros sritimis – onomastika, etimologija, dialektologija, leksikologija, fonetika, akcentologija, morfologija. Jis taip pat buvo Valstybės Tarybos oficialus patarėjas terminologijos klausimais.

Negalima teigti, kad mokslininkas buvo vien tik teoretikas, nes jį domino ir bendrinės kalbos raida, praktiniai reikalai. Visi Salio darbai yra surinkti ir išleisti keturiais „Raštų“ tomiais (Salys 1979, 1983, 1985, 1992)³¹. Kartu su Skardžiumi ir Leonardu Dambriūnu³² jis sudarė „Kalbos patarėją“ ir prekybinės korespondencijos žodynėlį, kuriame pateikti tarptautinių žodžių lietuviški pakaitalai (Salys 1979).

Salys prisidėjo prie Lietuvių kalbos draugijos atgaivinimo, „Gimtosios kalbos“ laikraščio įsteigimo (Ulvydas 1994: 26). Kai buvo įsteigtas Lituanistikos institutas, 1939–1941 m. kalbininkas tapo Lietuvių kalbos skyriaus vedėju, o 1941–1944 m. Mokslų Akademijos Lietuvių kalbos instituto direktoriumi (Zinkevičius 1994: 8).

Pranas Skardžius Vokietijoje studijavo baltistiką, slavistiką, lyginamąją kalbotyrą, ten apgynė disertaciją „Slavų skoliniai senojoje lietuvių kalboje“ (Rosinas 1996: 8). Jį, kaip ir Salį, Leipcigo universitete globojo Jurgis Gerulis (Sabaliauskas 2000: 189). Vėliau, grįžęs į Lietuvą, Skardžius dėstė Vytauto Didžiojo universitete ir tyrinėjo kirčiavimo sistemą, stilistiką, žodžių darybą.

Skardžiaus pavardė pirmą kartą įrašyta 1929 m. rudens semestro paskaitų apžvalgoje. Pirmąjį darbo semestrą Skardžius skaitė net keturių dalykų kursus – sintaksės, dialektologijos, lietuvių kalbos, lenkų kalbos istorijos (LUHUMFR 1929). Vėliau „Skardžius dėstė beveik visas pagrindines lituanistikos disciplinas: lietuvių kalbos istorinę gramatiką, lietuvių kalbos istoriją, lietuvių bendrinės kalbos gramatiką, akcentologiją, senąją prūsų kalbą“ (Rosinas 1996: 9).

---

³¹ Pirmasis „Raštų“ tomas skirtas bendrinei kalbai. Įtraukta tarties ir kirčiavimo problemų nagrinėjimas, žodžių darybos ir kaitybos klausimai, taip pat aiškinamasi posakių kilme, pavyzdžiui, *kaip danguje, taip ir žemėje*. Antrasis „Raštų“ tomas skirtas tikriniams vardams. Jame surinkti visi Salio darbai, kuriuose domimasi svetimų kraštų pavadinimais, tyrinėjami ir tradiciniai lietuviški ir retesni, senoviniai (1983). Trečiajame „Raštų“ tome (1985) surinkti įvairūs kalbininko straipsniai. Jų būta daug ir įvairių. Pavyzdžiui, straipsniai apie žodžių kilmę ir istorinį kitimą (1985: 266, 268). Šiame tome taip pat pateiktos žymių kalbininkų biografijos: A. Baranausko, K. Jauniaus, A. Meillet, K. Būgos, R. Trautmanno (1985).

Paskutinis „Raštų“ tomas (1992) skirtas lietuvių kalbos tarmėms. Jame sudėti atskirais leidiniais išleisti tokie raštai: „Lietuvių kalbos tarmės“ (1946), „Die žemaitischen Mundarten“ (1930), įvairios zanavykų, klaipėdiškių, dzūkų tarmės studijos, taip pat yra Švėkšnos vardo kilmės ir švėkšniškių tarmės tyrimas. Šiuose „Raštuose“ apžvelgta ir tarmių tyrinėjimo istorija (Salys 1992). Paskutinis raštų tomas geriausiai reprezentuoja, kokia kalbotyros sritimi labiausiai domėjosi Salys.

³² Leonardas Dambriūnas (iki 1945 Dambrauskas, 1906–1976) lietuvių kalbininkas. 1934 m. baigė Vytauto Didžiojo universitetą, 1941–1944 m. jame dėstė (LKE 2008: 119).

11 p a v e i k s l a s. **Pranas Skardžius**³³

Tikriausiai Skardžius būdu ir elgsena buvo visiška priešingybė ekstravertiškajam Saliui, nes buvęs universiteto studentas Pulgis Andriušis (1992: 79, 80) prisimena, kad „Salys daugiausia laiko praleisdavo šokių aikštelėje, o per susibūrimus pasirodydavusį Skardžių pravardžiuodavome skerdžiumi.“ Suprantama, pravardė galėjo kilti ir iš pavardės panašumo į V. Krėvės apsakymo veikėjo pavadinimą.

1931 m. Skardžius parengė išsamų veikalą, paremtą daktaro disertacijos pagrindu „Slavų skolininiai senojoje lietuvių kalboje“. Tai buvo pirmoji stambi kalbininko publikacija³⁴. Vėliau, 1943 m., kalbininkas išleido veikalą „Lietuvių kalbos žodžių daryba“ (Skardžius 1943)³⁵. Šis veikalas yra ir sinchroninis, ir diachroninis tyrimas, nes kalbininkas rėmėsi latvių, prūsų ir indoeuropiečių kalbų faktais, nagrinėjo lietuvių kalbos vardažodžių, veiksmožodžių, sudėtinių žodžių darybos klausimus ir pateikė naujadarų apžvalgą. Kaip pratarmėje teigė pats autorius (1996: 7), ši kalbotyros sritis problemiška ir jai trūksta tyrimų: „Tyrinėti lietuvių kalbos žodžių darybą yra nelengvas darbas, nes lietuvių kalbos žodyno medžiaga nėra taip rankiota ir dorota, neturime žymesnių senovinių raštų žodynų, nėra daugelio tarmių aprašų, apie sistemingą moksliską tikrinių vardų rinkimą bei dorojimą dar tik pradedama galvoti, o specialių modernių paruošiamųjų žodžių darybos darbų taip pat labai trūksta“. Žodžių darybos klausimais kalbininkas skelbė straipsnius ir „Archivum Philologicum“ (1937: 129).

Skardžių domino kirčiavimo teorijos bei praktikos dalykai. Jo habilitacinis darbas Vytauto Didžiojo universitete – „Daušos akcentologija“ – apgintas 1935 m. (Skardžius 1935). Čia kalbininkas aptarė ne tik Daušos raštų kirčiavimą, archajiškuosius lietuvių kalbos kirčiavimo elementus. Šiame darbe jis pakartojo Endzelyno teoriją apie baltų kalbų priegaides ir jų raidą, ją patvirtino Daušos kirčiavimo duomenimis (1935).

1936 m. kalbininkas išleido kirčiavimo praktikai skirtą knygą „Bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimas“ (Sabaliauskas 1997: 5). Ši knyga buvo aiškiausias ir sistemiškiausias prieškarinio lietuvių kalbos vadovėlis, kuriame kirčiavimo sistema pateikta idealiu pavidalu, be jokių išimčių ir variantų (Sabaliauskas 1997: 11).

---

³³ Šaltinis – <http://www.versme.lt/pav/Pranas-Skardzius.jpg>

³⁴ Ši studija paskelbta „Tautoje ir žodyje“ (1931: 4).

³⁵ Ši monografija vėliau įtraukta į pirmąjį Skardžiaus „Raštų“ tomą (Skardžius 1996).

Ne mažiau svarbi sritis Skardžiui buvo ir lietuvių kalbos stilistika. „Naujojoje Romuvoje“ kalbininkas paskelbė straipsnį „Gramatika ir stilistika“ (1938: 16), kuriame glaustai nusakė gramatikos ir stilistikos santykių istoriją. Nurodė, kad ketvirtajame XX a. dešimtmetyje jau nebegalima stilistikos laikyti gramatikos dalimi. Sekdamas Ch. Bally ir Prahos mokyklos lingvistinėmis idėjomis, Skardžius skyrė literatūrinę ir lingvistinę stilistiką ir pastebėjo, kad lingvistinė stilistika glaudžiai susijusi su kalbos kultūra. Mokslininkas ragino stilistikos tyrėjus atsigrežti į liaudies kalbą (1938: 17).

Periodikoje Skardžius paskelbė labai daug straipsnių iš lietuvių kalbos leksikologijos (1932: 47), gramatikos (1937: 100), etimologijos (1935: 160), recenzavo nemažai lietuvių ir baltų kalbotyros veikalų (1930: 206, 1931: 4, 1933: 156).

Kalbininkas redagavo ne tik „Archivum Philologicum“, bet ir žurnalus „Gimtoji kalba“, „Kalba“.

1935 m. mokslininkas kartu su kitais kalbininkais įkūrė Lietuvių kalbos draugiją ir buvo išrinktas jos pirmininku (LKE 2008: 497). Šis kalbininkas, kaip ir Salys, buvo beveik visų kalbotyros sričių specialistas.

Petras Jonikas – žymiausias Salio ir Skardžiaus mokinys, mokėsis užsienyje, gerai susipažinęs su Prahos lingvistine mokykla (Knabikaitė 2002: 50). Kalbininkas daugiausia tyrė bendrinės kalbos, jos istorijos problemas, užsiėmė norminamąja lietuvių kalbos veikla. Vėliau, jau dirbdamas užsienyje, jis sudarė Salio „Raštus“.

12 p a v e i k s l a s. **Petras Jonikas**³⁶

Jonikas Vytauto Didžiojo universitete studijavo nuo 1927 m. Studijuodamas dirbo gimnazijose pavaduojančiu mokytoju ir mokė lietuvių kalbos (Serapinas 1976: 12). Profesoriai pastebėjo, kad šis gabus studentas galėtų tapti dėstytoju, todėl 1935 m išsiuntė mokyti į Rygos universitetą, kur būsimą kalbininką globojo Janis Endzelynas. Vėliau jaunas specialistas tobulinosi Vienos, Karaliaučiaus universitetuose (Serapinas 1976: 11, 12).

---

³⁶ Šaltinis – <http://www.tauragevb.lt/images/Krastičiai/jonika1.jpg>

Jonikas Vytauto Didžiojo universitete dėstė nuo 1937 m. Jo mokslinio darbo objektas – bendrinės lietuvių kalbos formavimasis. Tais pačiais metais paskelbtas straipsnis „Mūsų bendrinės rašomosios kalbos kultūros problema“, kuriame aptartos to meto periodikoje daromas kalbos klaidos, atskleidė, kad Lietuvoje užaugo dar vienas stiprus kalbininkas (Serapinas 1976: 13).

1937 m. išspausdintame straipsnyje „Mūsų bendrinės rašomosios kalbos kultūros problema“ Jonikas pirmasis bandė aptarti funkcinius stilius. Jis pirmasis iš lietuvių atkreipė dėmesį į funkcinių kalbos reiškinių pobūdį (Knabikaitė 2002: 50), nes lietuvių bendrinė kalba nepriklausomybės metais (1918–1940) sparčiai plėtojosi.

Joniką taip pat domino kalbos istorijos dalykai. Jis ištyrė lietuvių kalbos raidą iki „Aušros“ laikraščio atsiradimo ir „Archivum Philologicum“ paskelbė išsamų tyrimą apie bendrinės kalbos idėją priešaušrio metu (1937: 36), aptarė D. Kleino gramatikų bendrinę kalbą (1938: 57).

1938–1940 m. šis kalbininkas redagavo „Gimtosios kalbos“ žurnalą, buvo Lietuvių kalbos draugijos narys, išleido gimtosios tarmės aprašą „Pagramančio tarmė“ (1939). 1944 m. emigravo į Vakarus.

Dehumanitarizacijos pradžia. Vytauto Didžiojo universitetas daug prisidėjo atkuriant Vilniaus universitetą 1940 m. pradžioje: abu universitetai turėjo dalytis personalu ir studentais. Iš Kauno į Vilnių perkelti Humanitarinių mokslų ir Teisės fakultetai. Taigi Kaune nebeliko darbuotojų, kurie gilintųsi į kalbotyros mokslus.

1940 m. birželį Lietuvą okupavo Sovietų Sąjunga. Vytauto Didžiojo universitetas jau buvo stipriai susilpnėjęs po kelių fakultetų perdavimo. 1940 m. rugpjūčio 21 dieną jis buvo pervadintas į Kauno universitetą. 1941 m. birželio 23 d., suformavus Laikinąją Lietuvos vyriausybę, universitetui gražintas senasis Vytauto Didžiojo universiteto vardas. Tačiau kalbotyros tyrimai Kaune prigeso³⁷.

1943 m. kovo mėnesį okupacinė valdžia nusprendė uždaryti visus universitetus. Taigi Vytauto Didžiojo universitetas veiklą atnaujino tik 1944 m. rugpjūtį, kai sovietai okupavo Lietuvą antrą kartą. Po kelerių metų naujoji valdžia vėl suteikė Kauno universiteto vardą (Aleksandravičius et al. 2002: 98). Net ir labai nepalankiu Lietuvai laikotarpiu (1940–1950 m.) universitetas parengė 1616 specialistų, bet kalbotyros studijų jau nebebuvo.

1950 m. spalio 31 dieną Sovietų sąjungos aukštojo mokslo ministro įsakymu universitetas reorganizuojamas į Kauno politechnikos institutą ir Kauno medicinos institutą (Aleksandravičius et al. 2002: 98). Tuo metu universitete mokėsi 2659 studentai. Vytauto Didžiojo universiteto uždarymas nulėmė keturis dešimtmečius trukusią Kauno dehumanitarizaciją.

---

³⁷ Vilniuje buvo neką geriau: Salys dirbo palyginti trumpai (iki 1944 m.), o 1941 m. iš Vytauto Didžiojo universiteto perimta fonetikos laboratorija Lietuvių kalbos institute veiklos neatnaujino: Balčikonio žodžiais tariant, „okupacijos metais ši laboratorija 90 % sugadinta ar sunaikinta, tyrimų materialas išmėtytas“ (Mikulėnienė 2009: 18).

Išvados. Universiteto plėtotės analizė rodo, kad VDU palyginti greitai tapo išskirtine aukštojo mokslo institucija, kurioje dirbo žinomi Lietuvos ir užsienio šalių kalbininkai. Kalbotyros mokslo ir studijų požiūriu skirtini du universiteto raidos etapai: kūrimosi (1920–1930 m.) ir klestėjimo (1930–1940 m.).

Kūrimosi laikotarpis sietinas su universitete dirbusiais lietuvių kalbininkais K. Būga, J. Balčikoniu ir J. Jablonskiu bei jų kolegomis iš užsienio: F. Spechtu, A. Sennu, F. Brenderiu, E. Fraenkeliu, E. Volteriu, G. Studerumi.

Klestėjimo laikotarpiui priskirtini A. Salys, P. Skardžius, P. Jonikas. Universiteto indėlis į to meto kalbotyrą itin didelis – įkurtas Lituanistikos institutas, fonetikos laboratorija; įsteigtos dvi draugijos, vienijusios kalbininkus: Lietuvių kalbos ir studentų humanitarų.

Aptariamuoju laikotarpiu mokslinę kalbininkų veiklą Vytauto Didžiojo universitete atspindėjo du pagrindiniai leidiniai – „Tauta ir žodis“ ir „Archivum Philologicum“.

1940 m. Humanitarinių mokslų fakultetas buvo iškeltas į atkurtąjį Vilniaus universitetą, o 1941 m. Salio įkurta fonetikos laboratorija perduota Lituanistikos institutui. Iš Kauno išsikėlus dėstytojams ir studentams humanitarams, Vytauto Didžiojo universitete kalbotyros veikla nutrūko.

ŠALTINIAI

AM Alma mater mūsų universitetas ir jo studentija 1930, red. A. Šatas. V. D. universiteto studentų atstovybės informacinis leidinys. Kaunas.

Andriušis P. 1992: Septinton įleidus. Kaunas: Spindulys.

Balčikonis J. 1978: Raštai I. Vilnius: Mokslas.

Balčikonis J. 1982: Raštai II. Vilnius: Mokslas.

Barzdukas S. 1950: Jonas Jablonskis švietėjas. Aidai 4, 156–161.

Biržiška M. 1926: Jokūbas Daukša. Tauta ir žodis 4, 283–300.

Biržiška V. 1931: Nežinomi senieji lietuviški tekstai. Tauta ir žodis 7, 253–352.

Brender F. 1925: Die Verwendung der sng. Deminutiva im Litauischen. Tauta ir žodis 3, 76–111.

Brender F. 1925: Zur Terminologie im Litauischen. Tauta ir žodis 3, 489–492.

Brender F. 1928: Ueber einige Reimwörter im Litauischen. Tauta ir žodis 5, 562–568.

Brender F. 1931: Ein Fall von Homonymie im Litauischen. Archivum Philologicum 2, 132–136.

Brender F. 1931: Der litauische Hexameter. Archivum Philologicum 2, 194–197.

Brender F. 1933: Zur Metrik der litauischen Hexameter von 1589. Archivum Philologicum 4, 35–45.

Brender F. 1933: Zur Homonymie. Archivum Philologicum 4, 45–47.

Būga K. 1910: Apie žodžių vartoseną: gurguolė, prakompė. Viltis 8, 3–4.

Būga K. 1910: Keletas klausimų „Kalbos dalykų“ rinkėjams dėl žodžio reikšmės išaiškinimo. Viltis 12, 3–4.

- Būga K. 1910: Kadūkas, aznyčia ir keletas kitų svetimos kilmės žodžių. *Viltis* 46, 4.
- Būga K. 1923: Aistiškosios kilmės Gudijos vietovardžiai. *Tauta ir žodis* 1, 29–45.
- Būga K. 1923: Upių vardų studija ir aisčių bei slovėnų senovė. *Tauta ir žodis* 1, 1–29.
- Būga K. 1923: Lydų kalba. *Tauta ir žodis* 1, 92–93.
- Būga K. 1923: Jotvingių žemės upių vardų galūnė da. *Tauta ir žodis* 1, 101–123.
- Būga K. 1923: Seinų parapijos dzūkų mąslės. *Tauta ir žodis* 1, 313–318.
- Būga K. 1923: Seinų parapijos dainos. *Tauta ir žodis* 1, 144–154.
- Būga K. 1924: Lietuvių įsikūrimas šių dienų Lietuvoje. *Tauta ir žodis* 2, 1–27.
- Būga K. 1924: Šis tas iš lietuvių ir indoeuropiečių senovės. *Tauta ir žodis* 2, 98–110.
- Būga K. 1958: Rinkiniai raštai 1. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 49–100.
- Dambrauskas V. 1926: Dr. Vincas Pietaris. *Tauta ir žodis* 4, 241–282.
- Didžbalis V. 1939: V. D. universitete pasižvalgius. *Akademikas* 5, 4–5.
- Elisonas J. 1931: Drapanų ir šiaip įvairių audeklinių arba odinių dalykų sąrašas. *Archivum Philologicum* 2, 117–131.
- Elisonas J. 1932: Lietuvių sodiečių technikos žodyno mėginimas. *Archivum Philologicum* 3, 125–168.
- Endzelyn J. 1931: Zur slavischenbaltischen Konjugation. *Archivum Philologicum* 2, 38–46.
- Fraenkel E. 1925: Syntax der Litauischen Kasus. *Tauta ir žodis* 3, 11–61.
- Fraenkel E. 1925: Zur Baltoslavischen Etymologie und Wortforschung. *Tauta ir žodis* 3, 481–489.
- Fraenkel E. 1926: Syntax der Litauischen Kasus. *Tauta ir žodis* 4, 122–186.
- Fraenkel E. 1928: Syntax der Litauischen Kasus. Kaunas: L. U. Humanitarinių mokslų fakultetas.
- Fraenkel E. 1931: Lietuviškos etimologijos. *Archivum Philologicum* 2, 58–67.
- Fraenkel E. 1931: Apie Mažvydo katekizmo kalbą. *Archivum Philologicum* 2, 140–143.
- Fraenkel E. 1932: Tocharų kalbos gramatika ir baltų kalbos. *Archivum Philologicum* 3, 5–21.
- Fraenkel E. 1935: Zu den litauischen indefiniten Adverbien und Pronomina. *Archivum Philologicum* 5, 54–59.
- Fraenkel E. 1935: Das Prasens von „eiti“ „gehen“ im kurischen. *Archivum Philologicum* 5, 101–104.
- Fraenkel E. 1962: Litauisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg.
- Galaunė P. 1926: Ex-librisas Lietuvoje XVI–XX a. *Tauta ir žodis* 4, 607–650.
- Gerullis G. 1935: Eine žemaitische Eidesformel von 1638. *Archivum Philologicum* 5, 59–66
- Gerulis J. 1924: Kęstutis prūsų atmintyje. *Tauta ir žodis* 2, 27–28.
- Gudaitis J. 1921: Jonas Jablonskis. *Lietuvos mokykla* 12, 579.
- Iš universiteto gyvenimo: 1922–1923 m. paskaitų apžvalgos [*Tauta ir žodis* 3, 505–507]. Kaunas: 1925.
- Jablonskis 1932: Raštai. Visuomenės straipsniai, red. J. Balčikonis. T. 1. Kaunas: Švietimo ministerija.
- Jablonskis 1933: Raštai. Švietimo reikalai, red. J. Balčikonis. T. 2. Kaunas: Švietimo ministerija.
- Jablonskis 1934: Raštai. Rašybos dalykai, red. J. Balčikonis. T. 3. Kaunas: Švietimo ministerija.
- Jablonskis 1935: Raštai. Kalbos dalykai, red. J. Balčikonis. T. 4. Kaunas: Švietimo ministerija.

- Jablonskis 1936: Raštai. Kalbos dalykai, red . J. Balčikonis. T. 5. Kaunas: Švietimo ministerija.
- Jonikas P. 1937: Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja priešaušrio metu. *Archivum Philologicum* 6, 36–74.
- Jonikas P. 1938: Kleino gramatikų bendrinė kalba. *Archivum Philologicum* 7, 57–73.
- Jonikas P. 1938: Veiksmažodis -inti ir būdvardis -intelis. *Archivum Philologicum* 7, 17–40.
- Jonikas P. 1939: Pagramančio tarmė. Kaunas : Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisija.
- JŠ Jaunam studentui: informacijos ir patarimai baigusiems gimnaziją. Informacinis leidinys. Kaunas: Žaibas, 1933.
- Kalnius A. 1934: Mokslininkas K. Būga. *Akademikas* 19, 454–456.
- Knabikaitė V. 2002: Lingvistinės stilistikos užuomazgos Prano Skardžiaus ir Petro Joniko darbuose. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 46, 49–57.
- Krėvė V. 1925: Kazim. Būga. *Tauta ir žodis* 3, 221–223.
- Kruopas J. 1973: A. Salio kalbinė veikla. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 20, 257–299.
- Lietuvos universitetas. Informacinis leidinys. Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1923.
- LM Pirmieji metai 1923: Iš universiteto gyvenimo per vienerius metus. *Lietuvos mokykla* 2, 69–71.
- LU – HMF – Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto regulaminas ir mokslo planas. Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1922.
- LUHUMFP – L. U. Humanitarinių mokslų fakulteto 1928 metų pavasario semestro paskaitos. Kaunas: 1928.
- LUHUMFP – L. U. Humanitarinių mokslų fakulteto pavasario semestro paskaitų tvarkaraštis 1930 01 09 – 1930 06 15. Kaunas: 1930.
- LUHUMFR – L. U. Humanitarinių mokslų fakulteto 1927 metų rudens semestro paskaitos. Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1927.
- LUHUMFR – L. U. Humanitarinių mokslų fakulteto 1928 metų rudens semestro paskaitos. Kaunas: 1928.
- LUHUMFR – L. U. Humanitarinių mokslų fakulteto 1929 metų rudens semestro paskaitos. Kaunas: 1929.
- Masionis A. 1974: Dr. Alfredas Sennas. *Aidai* 9, 386–389.
- Pikčilingis J. 1987: J. Balčikonis apie stilių. *Lietuvių kalbos sandaros tyrinėjimai* 26, 24–31.
- Piročkinas A. 1980: Jonas Jablonskis. Kaunas: Šviesa. P. 47–50, 55–62.
- Sabaliauskas A. 1997: Mokslinė Prano Skardžiaus veikla tremtyje. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 38, 3–11.
- Salys A. 1930: Die Žemaitischen Mundarten. Teil I. Geschichte des žemaitischen Spachgebiets. *Tauta ir žodis* 6, 173–314.
- Salys A. 1931: Alfred Senn „Kleine Litauische Sprachlehre“. *Archivum Philologicum* 1, 220.
- Salys A. 1933: Kelios pastabos tarmių istorijai. *Archivum Philologicum* 4, 21–35.
- Salys A. 1979: Raštai. Bendrinė kalba, red . P. Jonikas. T. 1. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
- Salys A. 1983: Raštai. Tikriniai vardai, red . P. Jonikas. T. 2. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
- Salys A. 1985: Raštai. Įvairūs straipsniai, red . P. Jonikas. T. 3. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
- Salys A. 1992: Raštai. Lietuvių kalbos tarmės, red . P. Jonikas. T. 4. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
- SEM APP – 1924 metų pavasario semestro paskaitų apžvalga. Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1924.
- SEM APP – 1925 metų pavasario semestro paskaitų apžvalga. Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1925.

- SEM APP – 1926 metų pavasario semestro paskaitų apžvalga. Kaunas: Valstybinė spaustuvė, 1926.
- SEM APP – 1927 metų pavasario semestro paskaitų apžvalga. Kaunas: Valstybinė spaustuvė, 1927.
- SEM APR – 1924 metų rudens semestro paskaitų apžvalga. Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1924.
- SEM APR – 1925 metų rudens semestro paskaitų apžvalga. Kaunas: Valstybinė spaustuvė, 1925.
- SEM APR – 1926 metų rudens semestro paskaitų apžvalga. Kaunas: Valstybinė spaustuvė, 1926.
- Senn A. 1924: Zu den Autedeformen der litauischen Schriftsprache von Max. Niedermann. Tauta ir žodis 2, 444–450.
- Senn A. 1924: „Lietuvių kalbos žodynas“ sudarė K. Būga, 1 sąsiuvinis. Tauta ir žodis 2, 450–454.
- Senn A. 1925: Die Wortfolge im Litauischen. Tauta ir žodis 3, 494–496.
- Senn A. 1926: Die Žemaičių dzūkai. Tauta ir žodis 4, 100–107.
- Senn A. 1928: Erwiderung der Verfasser des Worterbuchs der litauischen Schriftsprache auf die Besprechung, prof. J. Jablonskis. Tauta ir žodis 4, 650–658.
- Senn A. 1957: Handbuch der litauischen Sprache. Heidelberg.
- Senn A. 1966: Handbuch der litauischen Sprache. Heidelberg.
- Serapinas I. 1976: Prof. dr. Petruo Jonikui 70 darbingų metų. Sėja 1. 10–14.
- Skardžius P. 1930: Iš Būgos palikimo. Archivum Philologicum 1, 37–69.
- Skardžius 1930: M. Durio „Kalbos mokslo pagrindai“. Archivum Philologicum 1, 206–214.
- Skardžius P. 1931: Die Slavischen Lehnwörter im Altlitauischen. Tauta ir žodis 7, 42–52.
- Skardžius P. 1931: Jonas Jablonskis. Archivum Philologicum 2, 13–14.
- Skardžius P. 1932: Lietuvių latvių kalbos žodyno dalykai. Archivum Philologicum 3, 47–108.
- Skardžius P. 1932: Lautgesetz und Analogie von E. Hermann. Archivum Philologicum 3, 194–200.
- Skardžius P. 1933: Daukša – pirmasis bendrinės kalbos kūrėjas. Archivum Philologicum 4, 5–21.
- Skardžius P. 1933: M. Niedermann, A. Senn und F. Brender Worterbuch der litauischen Schriftsprache. Archivum Philologicum 4, 156–164.
- Skardžius P. 1935: Kazimieras Būga. Archivum Philologicum 5, 7–10.
- Skardžius P. 1935: Analoginė balsių kaita. Archivum Philologicum 5, 59–66.
- Skardžius P. 1935: Etimologinės mažmenos. Archivum Philologicum 5, 160–167
- Skardžius P. 1935: Daukšos akcentologija. Humanitarinių mokslų fakulteto raštai 17.
- Skardžius P. 1937: Šis tas iš žodžių darybos. Archivum Philologicum 6, 129–133.
- Skardžius P. 1937: J. Jablonskis ir dabartinė lietuvių kalba. Archivum Philologicum 6, 12–36.
- Skardžius P. 1937: Dėl pusdalyvių raidos. Archivum Philologicum 6, 100–108.
- Skardžius P. 1937: Simanas Daukantas „Darbai senųjų Lituvių ir Žemaičių 1822“. Archivum Philologicum 6, 192–199.
- Skardžius P. 1937: P. Šmits „Ievads baltu filologija“. Archivum Philologicum 6, 207–210.
- Skardžius P. 1937: Fr. Specht „Lituanica“. Archivum Philologicum 6, 210–213.
- Skardžius P. 1938: Dėl balsių asimiliacijos. Archivum Philologicum 7, 40–45.

- Skardžius P. 1938: Priesagos -ja- ir -jo- bei kai kurie jų vartojimo atvejai lietuvių kalboje. *Archivum Philologicum* 7, 8–17.
- Skardžius P. 1938: Gramatika ir stilistika. *Naujoji Romuva* 51/52, 16–17. Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?submit=Peršokti+į&biExemplarId=63097&psl=17> (žiūrėta 2010-03-05).
- Skardžius P. 1939: Pranas Brenderis. *Archivum Philologicum* 8, 56–79.
- Skardžius P. 1939: Koks ir kuris vartoseną bendrinėje kalboje. *Archivum Philologicum* 7, 107–115.
- Skardžius P. 1940: Jono Jablonskio nuopelnai ir reikšmė. *Vairas* 3, 178–182.
- Skardžius P. 1996: Rinktiniai raštai 1. Lietuvių kalbos žodžių daryba, sud. A. Rosinas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Skardžius P. 1997: Rinktiniai raštai 2. Bendrinės kalbos dalykai, sud. A. Rosinas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Skardžius P. 1998: Rinktiniai raštai 3. Bendrinės kalbos kultūra, sud. A. Rosinas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Skardžius P. 1998: Rinktiniai raštai 4. Moksliniai straipsniai ir studijos, sud. A. Rosinas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Skardžius P. 1999: Rinktiniai raštai 5. Akcentologija, bendrinės kalbos kultūra, publicistika, sud. A. Rosinas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Smetona A. 1931: A. Smetonos kalba laidojant Jablonskį. *Šviesos keliai* 2, 92.
- Specht F. 1920: Litauische Mundarten gesammelt von A. Baranowski. 1. Universität Halle.
- Specht F. 1922: Litauische Mundarten gesammelt von A. Baranowski. 2. Universität Halle.
- Specht F. 1926: Zur Bedeutung des Nasalvokals dei Daukša. *Tauta ir žodis* 4, 85–100.
- Specht F. 1931: Zur Endung der 2. Pluralis im Litauischen. *Archivum Philologicum* 2, 47–57.
- Specht F. 1935: Das Litauische Seminar an der Universität Halle. *Archivum Philologicum* 5, 36–54.
- Strimaitis J. 1921: Jonas Jablonskis. *Lietuvos mokykla* 12, 575.
- Studerus G. 1930: Apie vokiečių kalbos tarimą. *Archivum Philologicum* 1, 145–170.
- Studerus G. 1930: J. Talmantas und A. Schloz Deutsch–litauisches Taschenwörterbuch. *Archivum Philologicum* 1, 189–199.
- Studerus G. 1931: Die Wortfolge im deutschen Satze. *Archivum Philologicum* 2, 144–193.
- Stundžia B. 1987: Iš J. Balčikonio akcentologijos. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 20, 19–23.
- Ulvydas K. 1987: J. Balčikonio mokslinė, literatūrinė ir pedagoginė veikla. *Lietuvių kalbos sandaros tyrinėjimai* 26, 4–11.
- Ulvydas K. 1994: A. Salio veikla Vytauto Didžiojo universitete 1930–1939 m. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 34, 20–29.
- VDU – Vytauto Didžiojo universitetas. Antrųjų penkerių veikimo metų apyskaita 1927 02 16 – 1932 09 01. Kaunas: Spindulys, 1932.
- VDU Kaune – Vytauto Didžiojo universitetas Kaune, 1922–1932: trumpa 10 metų veikimo apžvalga. Kaunas: Raidė, 1932.
- Vitkauskas V. 1985: Juozas Balčikonis. Kaunas: Šviesa.
- Vitkauskas V. 1997: J. Balčikonio nustatyti „Lietuvių kalbos žodyno“ svarbiausi principai. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 37, 5–9.

Volteris E. 1924: Archeologiniai nesusipratimai. Tauta ir žodis 2, 156–163.

Zinkevičius Z. 1979: Kazimieras Būga: gyvenimas ir darbai. Vilnius: Mokslas.

Zinkevičius Z. 1994: Antano Salio nuopelnai lituanistikai. Lietuvių kalbotyros klausimai 34, 8–11.

LITERATŪRA

Aleksandravičius E., Kaminskas V., Staliūnas D. et al. 2002: Vytauto Didžiojo universitetas: mokslas ir visuomenė 1922–2002. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Aničas J. 2002: Jonas ir Martynas Yčai. Žiemgala 2. Prieiga per internetą: http://www.ziemgala.lt/z/2002_02_08.html (žiūrėta 2009-05-12).

Čepinskis J. 1993: Vytauto Didžiojo universiteto ir lietuvių katalikų mokslo akademijos 70-metis. Kaunas: Litera Univ. Vytai Magni.

Kadžiulytė K. 2010: Lietuvių kalbotyra Vytauto Didžiojo universitete 1922–1950. Bakalauro darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Lasinskas P. 2004: Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 metais. Vilnius: Vaga.

LKE 2008: Lietuvių kalbos enciklopedija, red. V. Ambrazas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

LKLA – Lietuvių klasikinės literatūros antologija. Vincas Krėvė. Prieiga per internetą: http://anthology.lms.lt/texts/33/autor_1.html (žiūrėta 2009-05-16).

Mikulėnienė D. 2009: Iš kalbos istorijos ir dialektologijos skyriaus istorijos. Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos 2. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 15–33.

Rosinas A. 1996: Pranas Skardžius ir jo darbai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Sabaliauskas A. 2000: Žodžiai atgyja. Vilnius: Gimtasis žodis.

Seimo nariai (1929–1927) Augustinas Voldemaras. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4165&p_d=3077&p_k=1 (žiūrėta 2009-05-01).

Trumpa V. Istorikas J. Jakštas. Prieiga per internetą: http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=2645&Itemid=227 (žiūrėta 2009-05-06).

Vanagas A. 1993: Kalbotyros studijos (jubliejinės konferencijos pranešimo medžiaga). Kaunas: Litera Univ. Vytai Magni.

VLE 2005: Visuotinė lietuvių enciklopedija, red. A. Račis. T. 8. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

VLE 2008: Visuotinė lietuvių enciklopedija, red. A. Račis. T. 13. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.